

Nikola Milić

*Student master akademskih studija
na Odeljenju za etnologiju i antropologiju
Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu*

KAD „DUGA RAVNICA“ PRESTANE DA BUDE „MIRNA“: FUNKCIONALNA ANALIZA DUŽIJANCE NA PRIMERU OBREDNIH OBRAZACA IZ 2014. I 2024. GODINE**

Apstrakt: Dužijanca je žetvena svečanost, odnosno javna, seoska, gradska ili klupska svečanost svetovne i/ili crkvene orijentacije, koju izvode pripadnici bunjevačke i hrvatske zajednice u subotičkoj i somborskoj opštini. Od 2006. godine u Subotici se odvija u dve institucionalno razdvojene forme: (1) u organizaciji hrvatskih institucija i (2) kao Dan Dužijance, nacionalni praznik Bunjevaca. Dužijanca se tako nalazi na raskršću složenih identitetskih politika, što je čini relevantnim fenomenom za savremena etnološka istraživanja. Metodološki okvir rada čini funkcionalna analiza po trofaznom modelu koji uključuje deskripciju obreda, te formalnu i funkcionalnu analizu. Diskurzivna analiza internet izvora dodatno obogaćuje postupak. Na primeru obrednih obrazaca iz 2014. i 2024. godine ukazano je na višestruki značaj Dužijance. Manifestne funkcije uključuju informisanje i promociju kulturnog nasleđa, multikulturalizma i turizma, dok latentne funkcije otkrivaju simboličko učvršćivanje lokalne zajednice, legitimaciju kulturnog kapitala, naturalizaciju etničkih identiteta i reprodukciju intragrupnih podela.

Ključne reči: Dužijanca, Subotica, identitetske politike, funkcionalna analiza, multikulturalizam.

* nikolamility@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0008-5336-3012>

** Naslov je inspirisan stihovima iz pesme „Dani prije žetve“ sveštenika i književnika Alekse Kokića (1913–1940) (Kokić 1962, 143).

Uvod: kratak istorijat subotičke Dužijance

Dužijanca je žetvena svečanost,¹ odnosno javna, seoska, gradska ili klupska manifestacija svetovne i/ili crkvene orijentacije,² koju izvode pripadnici bunjevačke i hrvatske zajednice u subotičkoj i somborskoj opštini.³ Tokom svoje istorije, Dužijanca je opstajala u okvirima čak sedam različitih državnih tvorevina, „počev od Austro-ugarske monarhije do stvaranja Republike Srbije“ (Ćupurdija 2010, 168). S obzirom na to da je reč o dugovečnom običaju, iznenađuje činjenica da je etnoloških istraživanja ove pojave – i među srpskim i među hrvatskim naučnicima – bilo veoma malo (Černelić i Grbić Jakopović 2014, 219).

Kada se, kao istraživači, suočimo s pojavom dugog trajanja, ključno je prepoznati funkcionalno, formalno i simbolički prelomne momente u njenom razvoju (Ćupurdija 2010, 163). Promene u životu Dužijance prvi je u srpskoj etnologiji zabeležio Jovan Erdeljanović. On već 1930. godine u svojoj knjizi *O poreklu Bunjevaca* ukazuje na potrebu razlikovanja izvorne, „klasične“ iliti „porodične“ dužijance, koja se izvodila na njivama i salašima po završetku (tad još uvek) ručne žetve (Vugdelića i Gotal 2014, 298), od njenog novijeg oblika koji se praktikuje u varoškoj sredini. Na ovaj zaključak nas upućuje sledeći paragraf:

U samoj varoši Subotici ovaj se običaj pretvorio u opštu zemljoradničku slavu i svečanost opet pod imenom dužijanca. Devojke ispletu od klasja krunu, koja bude blagoslovljena u crkvi, pa se zatim obnosi po varoši: u prvim kolima nju drže momak i devojka, a za njima se voze pratioci (‘mastalundžije’ ili ‘enge’) u još nekoliko kola ili karuca. Slava se završava zajedničkim svečanim obedom. (Erdeljanović 1930, 268)

Dužijanca se u tradicionalnom obliku proslavljala na poljima sve do pred početak Drugog svetskog rata, kad je potpuno potisnuta modernizovanom varijantom obreda. Izvorno narodni običaj, ona je s vremenom, pod uticajem crkve i drugih institucionalnih faktora, evoluirala u izuzetno složen kulturni

-
- 1 Dužijanca je popularni naziv za žetvene običaje bačkog stanovništva koje, s obzirom na njihovo dugo trajanje, vitalnost, složenost i značaj za kulturni život Subotice i njenog zaleđa, nije moguće sagledati u celini (Ćupurdija 1990, 92). Iako postoje opštiji termini za običaje vezane za završetak žetve (poput žetvenih svečanosti ili žetvenih obreda), kao i bogata, geografski uslovljena nomenklatura za srodne ili istovetne prakse (Erdeljanović 1930, 266–269), u ovom radu koristim termin dužijanca, ne samo zato što se odomaćio u svakodnevnom govoru, već i zato što je ustaljen u stručnoj literaturi (Ćupurdija 1981; Ćupurdija 2010).
 - 2 Dužijanca se na različitim mestima u radu označava kao običaj, obred/ritual, svečanost i manifestacija. Ovi pojmovi se, međutim, ne upotrebljavaju kao sinonimi, pa je neophodno uvesti njihove operativne definicije. Naime, pod običajem se podrazumeva bilo koji skup ustaljenih praksi u zajednici, i on je u tom smislu najširi od predloženih. Obred, odnosno ritual, shvata se kao strukturirani, simbolički i formalizovani sled različitih segmenata koji čine određeni običaj, dok se termini svečanost i manifestacija odnose na javni, organizovani i savremeni oblik prezentacije nekog običaja.
 - 3 U ovom radu se fokusiramo isključivo na Dužijancu koja se održava u Subotici. Varijante istog običaja u drugim opštinama, poput Sombora, nisu predmet ove analize.

fenomen koji je u potpunosti uronjen u ekonomski, politički i društveni kontekst u kojem se odvija (Škrbić Alempijević i Rubić 2014, 290). Njena transformacija odvijala se kroz selektivno prisvajanje, ali i eliminaciju pojedinih kulturnih elemenata – i tradicionalnih i savremenih – čime je neprestano menjala svoju formu i značenje. Kao prekretnice tog istorijskog razvoja navode se sledeće godine: 1911, 1948, 1968, 1993. i 2006. godina (Ćupurdija 2010, 164–165, 168).

Dužijanica je počela da se izvodi javno 1911. godine, kada je Blaško Rajić (1878–1951), župnik u župi sv. Roka u Subotici, organizovao crkvenu proslavu Dužijance i, u sklopu nje, misu zahvalnicu (Vugdželija i Gotal 2014, 298). Na veb-sajtu Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata (ZKVH) stoji da je časopis *Neven* pisao o prvoj (javnoj) proslavi Dužijance na sledeći način:

Blaž Rajić, plebanoš sv. Roke priredio je 6. o. m. (avgusta) zahvalnu svečanost prilikom dovršetka žetve. Oko trideset konjanika su dopratili iz polja krasno pleten venac od žita u crkvu, gde su ga dočekale enge sa plebanošom koji je posli toga sakupljenoj gomili rekao lepu pridiku. Uveče je pak bila zabava u dvoranama 'Pešte', kao nastavak Dužijance. Zabava je bila dosta krasna i mlađež je provela vrlo dobro. (Anišić et al. 2011)⁴

U periodu od oko dve decenije posle Drugog svetskog rata, običaj proslavljanja završetka žetvenih obaveza stanovništva sa severa Bačke bio je u opadanj, što otežava njegovu rekonstrukciju. Izlišno je napominjati da Dužijanica nije zamrla, već je nastavila da postoji u marginalnim i fragmentarnim oblicima, a kada bi se obeležavala javno, poprimila je u potpunosti svetovni karakter usled političke distance i tenzija između jugoslovenske države i crkve. Prva manifestacija ovakvog tipa održana je u Tavankutu 1948. godine, a tokom narednih dvadeset godina organizovana je još samo jednom, ponovo van samog gradskog jezgra, u selu Ljutovu, gde je vidljivost običaja, razumljivo, bila znatno manja. U samoj Subotici običaj je ostao sveden na crkvu i prostor oko nje. Tek 1968. godine dolazi do svetovne obnove Dužijance u Subotici (Ćupurdija 2010, 165–166).

Za proslavu Dužijance održane krajem jula 1968. godine kaže se da „se manifestovala svečanom povorkom koja je bila posvećena ogromnom trudu vrednih i umornih risara⁵ za obavljenu žetvu“, kao i da je sve proteklo „u veselju i razdraganosti, zaboravljajući na brigu i velike napore u žetvi“. O veličanstvenosti i masovnosti Dužijance iz te godine, pored impresivnih fotografija dostupnih na internetu, svedoči i sledeći podatak:

U svečanoj povorci je učestvovalo više od 1.300 učesnika, a povorkom je rukovodila ekipa od tridesetak ljudi. Povorku je pratilo građanstvo duž celog Somborskog puta, ponegde i po njih šestoro-sedmoro u špaliru. Kada

4 U celokupnom radu korišćeni su naši prevodi s engleskog, hrvatskog i bunjevačkog jezika, onda kada, koliko nam je poznato, nisu ranije postojali. Prevodi su nastali isključivo u svrhu pisanja ovog rada.

5 Žeteoci koji su ručno kosili pšenicu, što je inače izuzetno težak posao, karakterističan za Vojvodinu.

je barjaktar na čelu povorke stigao na glavni trg, kraj povorke je tek polazio s Hipodroma. (Stantić 2018)

Iste godine Dužijanca je obeležena i u crkvi, ali drugog datuma – 15. avgusta, odnosno na dan kada se u katoličkom kalendaru obeležava dan Velike Gospojine, poznat i kao Uspenje Presvete Bogorodice.

Ćupurdija beleži da se, ovako podeljena, Dužijanca slavila sve do 1993. godine, kada su na nivou grada spojene gradska/opštinska, odnosno svetovna i crkvena dužijanca. Novi koncept proslavljanja ovog običaja podrazumevao je višemesečni „kulturni projekat“, koji je, pored same žetve, uključivao i razne crkvene, folklorne, kulturološke, sportske i druge aktivnosti, održavane u prigradskim naseljima i u samom gradu, naročito uoči jedinstvene i najraskošnije završne svečanosti. Organizacija „centralne“ Dužijance bila je poverena KUD-u „Bunjevačko kolo“, ali su, šire posmatrano, to jest u organizaciji aktivnosti vezanih za „manje“, lokalne dužijance, učestovale i druge hrvatske institucije i organizacije (Vojnić Hajduk, Kopilović i Stantić 2006, 71, 72, 76, navedeno prema Ćupurdija 2010, 166).

U tom smislu, zaključci koje iznosi Ćupurdija u radu pod naslovom „Folklor i folklorizam dužijance“, iako svoju analizu Dužijance ograničava na period do 1974. godine, ostaju relevantni i za kasniji razvoj ovog običaja. Mada autor ukazuje na to da je dužijanca kroz evoluciju izgubila svoju izvornu agrarnu osnovu, istovremeno napominje da u tom procesu nisu potpuno iščezli folklorni elementi. Običaj od tada, prema Ćupurdiji, funkcioniše u dve osnovne forme: kao tradicionalni ritual i kao proizvod masovne kulture. U domenu folkloru, dužijanca zadržava animističko-magijski karakter i ima integrativnu funkciju, dok u okviru folklorizma, s jedne strane, poprima oblik hrišćanskog obreda, a, s druge, formu savremene kulturne manifestacije – spektakla, u kojem dominiraju opštinske institucije, s naglaskom na zabavi i društvenoj koheziji. Važno je dodati da oblik i funkcija Dužijance uvek zavise od širih socio-ekonomskih promena (Ćupurdija 1981, 139–140).

Heterogena, kakva je po svojoj prirodi, po svemu sudeći, oduvek i bila, Dužijanca je u toku prethodnih nekoliko decenija dodatno usložnjena uvođenjem novih institucionalnih, identitetskih i ideoloških slojeva koji značajno utiču na način na koji danas tumačimo njen oblik i funkciju. Naime, istorijski najmlađi vid Dužijance ustanovljen je 2006. godine, pošto je bunjevačka nacionalna manjina 23. decembra 2005. godine proglasila 15. avgust, Dan Dužijance, jednim od svoja četiri zvanična nacionalna praznika (Ćupurdija 2010, 168), pri čemu je on ujedno najpoznatiji i najmasovniji (Prelić 2008, 127). Od te godine se, dakle, ova manifestacija redovno organizuje u okviru nacionalnog kalendara Bunjevaca, uz učešće predstavnika bunjevačkih institucija, kao i zvaničnika s opštinskog, pokrajinskog i republičkog nivoa (Ćupurdija 2010, 168).

Metodologija, ili o mogućnosti jedinstvene i celovite funkcionalne analize Dužijance

Zbog svega prethodno izrečenog, teško je u savremenom kontekstu govoriti o jednoj, jedinstvenoj Dužijanci. Proslava ovog žetvenog praznika danas se odvija u dve institucionalno razdvojene forme – jedne u okviru hrvatskih institucija i organizacija, a druge u vidu Dana Dužijance, odnosno nacionalnog praznika Bunjevaca. Černelić i Grbić Jakopović ističu da je do etničke polarizacije, koja se u praksi održavanja Dužijance jasno manifestovala tek početkom 21. veka, zapravo došlo već tokom devedesetih godina prošlog veka, kada se, prilikom popisa stanovništva, na popisnim listama ponovo pojavio bunjevački etnonim (Černelić i Grbić Jakopović 2014, 222).

Uprkos tome, u načelu se može reći da se proslava Dužijance uopšteno uklapa u tipološki okvir onako kako ga je opisao Naco Zelić:

U Subotici se povodom dužijance tokom nekoliko meseci svake godine organizuju mnogobrojne priredbe s bogatim i raznovrsnim programom, koje počinju blagoslovom žita na žitnom polju na dan sv. Marka 25. aprila i nastavljaju takmičenjem risara, izložbom slamarskih radova, književnim večerima, ‘velikim kolom’ s izborom bandaša i bandašice⁶ i dr. (ukupno više od 20 različitih manifestacija), a proslave se organizuju i u Somboru, Bajmaku, Čonoplji, Đurđinu, Maloj Bosni, Tavankutu i Žedniku. Središnja se proslava održava u Subotici, a počinje ispraćajem bandaškog para iz župe sv. Roka. U svečanom mimohodu, u kojem učestvuju barjaktar dužijance, mnogobrojni jahači i ukrašene zaprege s devojkama i mladićima u bunjevačkoj narodnoj nošnji, bandaški par odlazi u katedralu, gde se na svečanoj misi blagosiljaju žitna kruna i drugi simboli i darovi. Nakon mise u mimohodu se odlazi na središnji gradski trg, gde se, na pozornici stilizovanoj u obliku ‘salaša’, prikazuje doček risara. U nastavku svečanosti bandaški par gradonačelniku, kao domaćinu grada i svih učesnika proslave, predaje hleb od novog brašna. Istog poslepodneva održava se ‘bandašicino kolo.’⁷ Proslava dužijance završava proštenjem na subotičkom prigradskom svetilištu Bunariću (Zelić 2009).

Stoga, u ovom radu Dužijancu nećemo posmatrati kao dva potpuno odvojena predmeta analize, već im imajući u vidu, između ostalog, i zajedničke korene, pristupamo kao dvema međusobno neraskidivo povezanim, mada ideološki suprotstavljenim i značenjski isključivim stranama istog simboličkog resursa. Ipak, u delovima rada u kojima se pristupa dubljoj analizi konkretnih praksi i diskursa, ukoliko kontekst to bude zahtevao, praviće se jasna analitička razlika između proslave Dužijance koju organizuju hrvatska udruženja i Dana

6 Centralne ličnosti Dužijance: najlepši mladi žetelački par koji nosi krunu od slame, predaje hleb od novog žita gradonačelniku i sl.

7 Završni svečani ples Dužijance, u kojem centralno mesto zauzimaju, opet, bandaš i, naročito, bandašica.

Dužijance, kako bi se ukazalo na različite institucionalne i simboličke okvire u kojima se ova proslava danas manifestuje.

Ovakav pristup ima svoje metodološko utemeljenje u stavu Branka Ćupurdije, koji ukazuje na nužnost proučavanja Dužijance kao celovitog kulturnog fenomena, bez obzira na njene pojavne oblike i etape razvoja (Ćupurdija 2010, 168). Kao adekvatan metodološki okvir ovog rada odabrana je funkcionalna analiza, s namerom da se nadovežemo na tradiciju u istraživanju subotičke Dužijance koju je započeo pomenuti autor – inače najrevnosniji hroničar Dužijance u domaćoj nauci. Ćupurdijin rad, koji predstavlja reprezentativan primer funkcionalne analize ovog obreda, zasnovan je na uporednom proučavanju obrednih obrazaca iz 1930, 1960. i 1974. godine.⁸ U ovom istraživanju je takođe ispraćen trofazni analitički model koji se sastoji iz: 1) deskripcije obreda, 2) formalne analize, i 3) funkcionalne analize (u užem smislu). Cilj deskripcije je da se postavi čvrsto empirijsko polazište za kasnije formalno i funkcionalno tumačenje izabrane pojave, dok je u okviru formalne analize fokus na identifikaciji osnovnih odlika obreda, njegovoj klasifikaciji prema tipu obredne aktivnosti, te sagledavanju njegove povezanosti s određenim simboličkim i tematskim motivima. Poslednja faza obuhvata: a) utvrđivanje karakteristika i prostorno-vremenskih granica društvenog sistema u kojem se obred odvija, zatim b) izbor početnih kriterijuma za identifikovanje funkcionalnih odnosa, odnosno potreba datog sistema, te c) analizu manifestnih i latentnih funkcija samog obreda (Ćupurdija 1981).

Varijanta funkcionalne analize, u kojoj se određuju granice (prostorne i vremenske) društvenog sistema, formiraju kriterijumi za utvrđivanje manifestnih i latentnih funkcionalnih odnosa i identifikuju načini na koje se oni uspostavljaju, preuzeta je, inače, iz sociologije (Milić 1965). Vojin Milić uvodi Mertonovu podelu na manifestne i latentne funkcije u domaću nauku,⁹ premda ih on sâm naziva otvorenim i skrivenim, respektivno (Milić 1965, 566).¹⁰ Prema Miliću, manifestne/otvorene funkcije jesu one koje nastaju svesno i teže ispunjavanju određenog cilja, pri čemu „predstave o njihovoj ulozi u održavanju nekog sistema manje ili više odgovaraju njihovoj stvarnoj ulozi“, dok postojanje skrivenih funkcija ukazuje na činjenicu da „neka društvena sredina ne zna stvarne funkcije određenih pojava i delatnosti i sasvim ih pogrešno tumači“ (Milić 1965, 555–561, 566). Iz antropološke perspektive, ova definicija je problematična jer oduzima od moći delovanja samih aktera, pretpostavljajući da oni sami „ne znaju“ ili, u najmanju ruku, „pogrešno“ razumeju vlastite prakse, dok analitičar preuzima na sebe ulogu „sveznajućeg“ i povlašćenog tumača.

8 Pod pojmom obredni obrazac u ovom radu se podrazumeva relativno stabilna i prepoznatljiva struktura obreda koji uključuje redosled radnji, njihove izvodače, kao i pripadajuće simboličke elemente i značenja.

9 Mada Kovačević ukazuje na činjenicu da je ona zapravo Klakonova, a da ju je Merton samo popularisao (Kovačević 2014, 23).

10 Ćupurdija ih, recimo, naziva prividnim i stvarnim (Ćupurdija 1981, 140).

Uputnije je stoga definisati latentne funkcije kao učinke koji nisu nužno eksplicitno deklarirani ili koji nadilaze službene samointerpretacije aktera, naročito imajući u vidu da je Dužijanca izrazito refleksivno organizovana i javno artikulirana manifestacija.

Iako je Čupurdijin model odabran kao analitička okosnica rada jer omogućava razlaganje složenih obrednih praksi na njihove osnovne elemente, povezujući deskriptivni, formalni i funkcionalni nivo analize, što ga čini osobito pogodnim za proučavanje savremenih, transformisanih oblika starih i dugotrajnih običaja poput Dužijance,¹¹ od njega će, radi potpunijeg sagledavanja obredne funkcionalnosti subotičke Dužijance, biti učinjen i određeni odmak uvođenjem Kovačevićevog razumevanja funkcije. Ivan Kovačević, naime, definiše funkciju kao „zadovoljenje potrebe nekog njenog individualnog ili grupnog nosioca pri čemu se smatra da je potreba stanje nedostatka nečega“ (Kovačević 2001, 196). U tom smislu, cilj analize jeste da utvrdi koje se stanje nedostatka otklanja određenim funkcijama obreda Dužijance, odnosno uzrok koji je do takvog stanja doveo.

Osim toga, pomenuti metodološki postupak biće oplemenjen analizom popularne i stručne literature, te medijskih prikaza i drugih izvora s interneta, čija je korisnost u analizi diskursa i narativa o Dužijanci već zabeležena (Škrbić Alempijević i Rubić 2014, 279).

U ovom radu se kao ključne tačke u savremenom razvoju Dužijance analiziraju obredni obrasci iz 2014. i 2024. godine. Izbor 2014. godine uslovljen je kulturno-političkim kontekstom: reč je, naime, o periodu neposredno nakon ulaska Republike Hrvatske u Evropsku uniju (EU) (2013. godine). To je, kako pretpostavljamo, dovelo do novih načina na koji se javno afirmišu, međusobno razgraničavaju ili preklapaju različite kolektivne identifikacije (prvenstveno bunjevačka i hrvatska), kao i potencijalnih promena u ulogama, vidljivosti i legitimitetu pripadnika ovih manjina i organizatora manifestacije, do kojih dolazi kada se identitetska re-konfiguracija „prebaci“ na institucionalni nivo javnih politika. S druge strane, izbor 2024. godine zasniva se na metodološkom načelu koje zastupa Ivan Kovačević, prema kome u funkcionalnoj analizi vremenski okvir uvek treba pomeriti ka sadašnjosti kako bi se uhvatile „žive“ funkcije obreda (Kovačević 2001, 196), ali i činjenici da su juna te godine u Subotici održani redovni lokalni izbori – „posebna vrsta rituala u kojima se uspostavlja distinktivna temporalnost u odnosu na svakodnevni život, sa dubokim društvenim i simboličkim posledicama na načine na koje se ljudi odnose jedni prema drugima“ (Dullo 2025).¹²

11 Ali i zato što se ovaj rad nadovezuje na već postojeću tradiciju njenog proučavanja u savremenoj srpskoj etnologiji, čijim se začetnikom može smatrati upravo Čupurdija.

12 Teško je, osim već iznetih, iznaći nove argumente, odnosno podrobnije obrazložiti na osnovu čega upravo ove godine mogu nositi interpretativni teret čitave decenije. Polazeći od pretpostavke o kontinuiranoj, ali promenljivoj funkcionalnosti Dužijance, uvid u arhivu portala *Subotica.com* otkriva, na primer, izvesne momente koji upućuju na njenu transformaciju,

Uzimanjem 2014. i 2024. godine kao reprezentativnih tačaka u transformaciji Dužijance, te analizirajući ih komparativno, rad se usmerava ka centralnom istraživačkom pitanju koje se tiče toga kako akteri koji učestvuju u ovoj manifestaciji artikulišu svoje identitete i kako pregovaraju njima. Funkcionalna analiza, drugim rečima, postaje osnov za razumevanje društvenih funkcija ove manifestacije, s posebnim naglaskom na njenu ulogu u konstruisanju i afirmaciji kolektivnih etnonacionalnih (i drugih) identiteta, pri čemu komparativna dimenzija omogućava uvid u promene i kontinuitete ovih procesa, dok se pitanja identitetskih politika i multikulturalizma uspostavljaju kao interpretativni okvir koji povezuje analizu. Konačno, pojam kulturnog nasleđa, iako važan za razumevanje simboličkih i institucionalnih aspekata manifestacije, biće razmatran isključivo u zaključnom delu rada, gde će se sagledati njegove implikacije u odnosu na prethodno utvrđene funkcije.

Svaka godina biće analizirana u okviru zasebnog potpoglavlja, pri čemu će se u oba slučaja obuhvatiti i Dužijanaca koju organizuju hrvatska udruženja i Dan Dužijance. Ova analitička podela biće zadržana kroz sve faze analize izuzev same funkcionalne analize, gde će obredni obrasci iz 2014. i 2024. godine biti analitički objedinjeni kako bi se omogućilo preglednije i preciznije sagledavanje kako stabilnih tako i onih funkcija manifestacije koje se menjaju s namećanjem novih potreba i odnosa moći unutar društvenog sistema.¹³

Za početak: deskriptivni prikaz Dužijance

Deskripcija obrednog obrasca iz 2014. godine

Zaključno sa 2013. godinom, nosilac organizacije Dužijance bio je Hrvatski kulturni centar (HKC) „Bunjevačko kolo“. Decembra iste godine, Demokratska stranka Hrvata u Vojvodini zahtevala je da se u dnevni red Skupštine grada Subotice uvrsti odluka o imenovanju organizacionog odbora ove

kao što su održavanje Dužijance u organizaciji istoimenog udruženja bunjevačkih Hrvata na teritoriji Bosne i Hercegovine 2023. godine (Subotica.com 2023b). Iste godine, Dan Dužijance obeležen je u Novom Sadu, ali i, po prvi put, u Beogradu (Subotica.com 2023a). Ipak, ostaje otvoreno pitanje i izazov za neka buduća istraživanja, u kojima bi se napravio svakako detaljniji uvid u etnografsku građu o žetvenim svečanostima u periodu od 2015. do 2023. godine, razlučiti da li su godine koje se nalaze u fokusu ovog rada vezane uz određene prelomne trenutke ili su, naprotiv, rezultat postupnih i kumulativnih promena.

13 U radu su korišćene dve AI alatke: *ChatGPT* i *Grammarly*. Prva je korišćena u cilju bržeg i efikasnijeg sređivanja spiska referenci u skladu sa 17. edicijom *Čikaškog priručnika za stil* (*Chicago Manual of Style*), tako što su prethodno manuelno unete sve neophodne informacije za citiranje ili kopirani specifični DOI brojevi, odnosno linkovi. Druga je korišćena za stilizaciju i proveru gramatičke korektnosti apstrakta na engleskom jeziku, koji je autor prethodno napisao. Veštačka inteligencija nije korišćena za generisanje ključnih ideja ili u bilo koje druge svrhe koje bi, prema autorovoj proceni, dovele u pitanje da je konačni tekst rezultat sopstvenog i nezavisnog intelektualnog napora.

manifestacije. Odlukom donetoj na skupštini 30. decembra, specijalno pravo imenovanja organizacionog odbora Dužijance stekao je gradonačelnik, ali na predlog Hrvatskog nacionalnog veća (HNV). Iako je došlo do izvesnih medijski praćenih sporenja, tadašnji predsednik UO „Bunjevačkog kola“, mada je istovremeno istakao da su „iznenađeni“ takvom inicijativom, te da je jasno da se radi o „potezu političke partije“ načinjenom zarad dobijanja „političkih poena“, zaključio je najzad da je Dužijanca „gradska manifestacija“ u kojoj „ima mesta za sve koji su voljni da podrže ovu veliku svečanost“ (Isakov 2014). Tako je osnovana Udruga bunjevačkih Hrvata „Dužijanca“ (UBH „Dužijanca“), koja posluje u okviru ZKVH-a, a ima, između ostalog, i važan zadatak da predloži gradonačelniku sastav Organizacijskog odbora „Dužijance“.¹⁴ Motivi osnivanja pomenutog udruženja zasnivali su se na potrebi da se, u svetlu političkih pritiska i pokušaja instrumentalizacije proslave, očuva njeno izvorno religijsko značenje kao zahvala Bogu za žetvu, zaštiti tradicija u okviru Katoličke crkve i hrvatsko-bunjevačkog identiteta, te reafirmiše uloga Blaška Rajića kao njenog duhovnog utemeljitelja (Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata 2014). Na prvoj sednici skupštine ovog udruženja, održanoj 10. aprila 2014. godine, usvojeni su program Dužijance za tekuću godinu i prateći finansijski plan. Takođe je najavljeno potpisivanje posebnih sporazuma sa župama koje organizuju proslavu Dužijance u prigradskim i seoskim naseljima, kao i sa HKC-om „Bunjevačko kolo“, Hrvatskim kulturno-prosvjetnim društvom „Matija Gubec“ (HKPD „Matija Gubec“), te s Gradom Suboticom.

Program svečanosti koje su činile celinu proslave Dužijance 2014. godine započeo je 23. juna simboličnim obredom preskakanja vatre sv. Ivana Cvitnjaka na etno-salašu Balazević u Donjem Tavankutu. U nastavku, 5. i 6. jula, održana je smotra dečjeg folklora, koja je zamenila dotadašnju manifestaciju „Dužijanca malenih“. Učestvovala su brojna dečja i omladinska kulturno-umetnička društva iz Subotice, Tavankuta, Sombora i Lemeša (Svetozara Miletića), kao i gosti iz Republike Mađarske. Sledeće planirane aktivnosti uključivale su takmičenje risara 11. jula u Tavankutu (koje je na kraju otkazano zbog lošeg vremena), kao i proslave Dužijance u pojedinim (većim) selima širom subotičke opštine: 13. jula u Starom Žedniku, 20. jula u Tavankutu, 27. jula u Maloj Bosni (gde je program, komparativno posmatrano, bio najbogatiji budući da je uključivao svetu misu, svečanu akademiju, koncert i večernje narodno veselje), 3. avgusta u Đurđinu i 4. avgusta u Mirgešu (Ljutovu). Kulturni deo programa nastavljen je 7. avgusta književnom večeri posvećenoj Albi Vidakoviću¹⁵ u prostorijama HKC-a „Bunjevačko kolo“ (dok je planirano tamburaško veče otkazano zbog dana žalosti), zatim 8. avgusta, izložbom radova s Prve kolonije naive u tehnic

14 Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata je osnovan Odlukom Skupštine AP Vojvodine i Odlukom Nacionalnog vijeća hrvatske nacionalne manjine 2008. godine (Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata n.d.b).

15 Albe Vidaković (1914–1964) bio je hrvatski katolički sveštenik, kompozitor, muzikolog, dirigent i pedagog, rodom iz Subotice.

slame u vestibulu Gradske kuće,¹⁶ kao i 9. avgusta, svečanom večernjom molitvom u prisustvu dubrovačkog biskupa mons. Mate Uzinića i polaganjem venca na spomenik Blašku Rajiću.

Centralni dan proslave, 10. avgust, obeležen je celodnevnom sledom aktivnosti. Program je počeo jutarnjim blagoslovom bandaša i bandašice ispred Crkve svetog Roka, a nastavljen je svečanom misom zahvalnicom s početkom u deset časova u Katedrali sv. Terezije Avilske, odakle je sat i po vremena kasnije krenula povorka učesnika u pravcu Trga slobode. U 18 časova, okupljeni su posetili grob Blaška Rajića, nakon čega je u 19 časova usledilo bandašicino kolo, koje je tradicionalno zaokružilo svečanosti tog dana (Subotica.info n.d.).

Iako je kao sâm praznični dan zvanično označen 15. avgust, kompletan program Dana Dužijance 2014. godine obuhvatio je niz aktivnosti koje su se protezale na skoro mesec dana. Glavni organizator bio je Nacionalni savet bunjevačke nacionalne manjine (NSBNM), a tamo gde su učestvovala i druga udruženja, to je posebno navedeno.

Program je započeo 17. jula u Subotici otvaranjem Kolonije slamarki u KUD „Aleksandrovo“. U Somboru, 27. jula, održana je Dužionica sa svečanim dočekom gostiju, paradom fijakera, svetom misom, tradicionalnim bandašicinim kolom i predajom posvećenog hleba gradonačelniku.

U Subotici su 2. avgusta organizovane radionice pletenja krune i venaca od žita, uz učešće KUD-ova „Bunjevka“ i „Bunjevačka Vila“, te bunjevačkih kulturnih centara Bajmok (Bajmak) i Tavankut. U Novom Sadu je 4. avgusta otvorena izložba slika od slame u okviru Dana bunjevačke kulture, dok je 13. avgusta u Subotici predstavljena izložba Ivane Dulić „Snaga zrnja“ uz predstavljanje bandaša i bandašice.

Dana 14. avgusta u Gradskoj kući održani su II Panel konferencija o usmenom narodnom blagu i običajima, etno izložba „Kruv naš svagdašnji“ i muzičko-etno veče s izvođačima groktalica, bečaraca i kraljica. Sâm Dan Dužijance obeležen je 15. avgusta svečanim dočekom gostiju, defileom, centralnim kolom na trgu, polaganjem venca na bistu Blaška Rajića, svečanom akademijom i završnim bandašicinim kolom u jednoj svečanoj sali (Subotica.info 2014).

Deskripcija obrednog obrasca iz 2024. godine

Detaljnija predstava o tome kako je izgledala proslava Dužijance 2024. godine stiče se pregledom zvanične internet stranice ZKVH-a (Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata n.d.a) i pregledom 14. broja *Revije Dužijanca*.

Program Dužijance 2024. godine uključivao je nekoliko mesta u Subotici i okolini, počevši od Đurđina, Bajmoka, Žednika, Tavankuta i Male Bosne. U ovim mestima organizovani su događaji kao što su svečane mise, procesije,

16 Na kojoj se, dakle, okupljaju umetnice („slamarke“) koje stvaraju slike i predmete od slame, čuvajući folklornu baštinu bačkih Hrvata i Bunjevaca.

blagoslov žita, lokalne manifestacije Dužijance za decu i takmičenja risara, uz tradicionalna kola i muzičko-folklorna izvođenja.

U Subotici, centralni program odvijao se u periodu od četvrtka, 8. avgusta, do nedelje, 11. avgusta. Najpre je održano književno veče (četvrtak), a potom su u petak upriličene sledeće manifestacije: izložba rukotvorina i radova od slame, tamburaško veče, te predstavljanje bandaša i bandašice, i njihovih pratilaca i pratilja (tim redosledom). U subotu su usledili Svečana večernja misa, polaganje venaca od žita na spomenik Risaru i spomen-bistu Blašku Rajiću, skupština risara i nastup folklornih ansambala. Najzad, u nedelju, program je otvoren blagoslovom i ispraćajem bandaša i bandašice iz Crkve svetog Roka. Povorka koja je pošla za njima putem Katedrale-bazilike sv. Terezije Avilske stigla je na početak svete mise zahvalnice u 10.00 časova. Nakon dva sata, svečana povorka krenula je kroz grad do centralnog gradskog trga, gde je gradonačelniku uručen hleb od novog žita. Program je završen uveče bandašicinim kolom (Grad-Subotica.co.rs. n.d.).

Organizaciju Dužijance 2024. godine potpisalo je, kao, uostalom, i 2014. godine, UBH „Dužijanica“ (Subotica.com 2024b).

S druge strane, i Dan Dužijance je 2024. godine prigodno obeležen, uz praćeci kulturno-umetnički program, u centru Subotice, a u organizaciji NSBNM i Ustanove kulture „Centar za kulturu Bunjevaca“ (UK „Centar za kulturu Bunjevaca“) (Centar za kulturu Bunjevaca 2024a; Centar za kulturu Bunjevaca 2024b). U svrhu deskriptivnog prikaza, u nastavku se navodi sledeći izveštaj:

Proslava je počela u Crkvi Uzvišenja Svetog Križa gde je vlč. Nebojša Stipić, na misi zahvalnici, blagoslovio hleb od novog brašna. [...] Blagoslovljeni hleb poneli su bandaš i bandašica Aleksandar Nađ i Dunja Takač. Oni su članovi Kulturno-umetničkog društva ‘Aleksandrovo’ [...] Uz bandaša i bandašicu, risare koji su obavili posao na njivi, organizatore, članove kulturno-umetničkih društava, svečana povorka je u centru Subotice krenula ispred ‘Bunjevačke maticice’, a bila je to prilika da se vidi sva lepota običaja i tradicije, kao i narodne nošnje. Nakon što je dr Suzana Kujundžić Ostojić, položila venac pred spomen-bistu Blašku Rajiću koji je sinonim za promociju Dužijance, usledio je svečani program u centru grada, na Trgu slobode.

Tamo je bandašica Dunja Takač predala hleb od novog žita predsednici Nacionalnog saveta bunjevačke nacionalne manjine dr Suzani Kujundžić Ostojić, dok je bandaš Aleksandar Nađ predao venac od novog žita pomoćniku gradonačelnika Subatice Srđanu Samardžiću. [...] Gosti na proslavi Dužijance bili su članovi Nacionalnog saveta rusinske nacionalne manjine, kao i članovi Kulturno-umetničkog društva ‘Žetva’ iz Kucure, a, kako je i ranije bilo reči, ove dve zajednice, bunjevačka i rusinska imaju mnogo zajedničkih elemenata. [...] Podrška obeležavanju nacionalnog praznika Bunjevaca stigla je i od strane Ministarstva informisanja i telekomunikacija Republike Srbije. [...] Dužijanci su, između ostalog, prisustvovali i Ljiljana Bekčić, samostalni savetnik iz Sektora za nacionalne manjine Ministarstva za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog, Bojan Šoralov, načelnik Severno-bačkog okruga, gosti iz

brojnih državnih, pokrajinskih i varoških institucija i udruženja, Bunjevci iz Subotice, Sombora, Čonoplje i Mađarske, pripadnici drugi nacionalnih zajednica, brojni Subotičani – svi oni koji su ponosni na vrednosti koje se neguju na ovakvim manifestacijama. (Stantić 2024)

Preko deskripcije do forme...

Formalna analiza obrednog obrasca iz 2014. godine

Dužijanca se 2014. godine odvijala u periodu od 23. juna do 15. avgusta. Iako manifestacija obuhvata gotovo dvomesečni vremenski raspon, centralni dani proslave koncentrisani su oko dva datuma: 10. avgusta te 15. avgusta, koji je ustanovljen kao fiksni datum nacionalnog praznika Bunjevaca. U ritmu programskih manifestacija u okviru Dužijance uočava se izvesna cikličnost, budući da su glavni događaji uglavnom rezervisani za vikende (naročito nedelju).

Glavne lokacije proslave obuhvataju Grad Suboticu, kao centralno urbano jezgro i administrativno sedište, prigradska i seoska mesta (Tavankut, Stari Žednik, Đurđin, Mala Bosna i Mirgeš), ali i (u slučaju Dana Dužijance) gradove Sombor i Novi Sad, budući da se nalaze u širem području tradicionalno naseljenog bunjevačkim žvljem. Stiče se utisak da se urbanizovani centri i ruralne sredine međusobno dopunjuju, odnosno doprinose spajanju seljačkog i radničkog aspekta proslave Dužijance s reprezentativnim i javnim oblicima izražavanja kulturnog identiteta.

U organizaciji proslave Dužijance učestvuju brojne institucije koje se prepoznaju kao nosioci hrvatskih kulturnih i političkih identiteta (UBH „Dužijanča“, HKK „Bunjevačko kolo“ itd.). S druge strane, u obeležavanje Dana Dužijance mobilisan je veliki deo bunjevačkih institucionalnih struktura, poput NSBNM i Bunjevačke matice (BM). Pored njih, ulogu organizatora preuzimaju i brojna kulturno-umetnička društva i kulturni centri u drugim naseljima.

Među akterima svakako centralno mesto zauzimaju bandaš i bandašica, odnosno najlepší momak i devojka iz zajednice, koji, prema tumačenju Čupurdije, predstavljaju simboličku supstituciju za prvog risara i risarušu iz ranijih formi praznovanja (Čupurdija 1981, 132), zatim sveštenstvo, članovi lokalne zajednice, folklorni ansambli, gosti iz drugih delova Srbije, ali i Republike Mađarske, te predstavnici lokalnih i regionalnih vlasti.

Programski sadržaji mogu se podeliti u tri osnovne grupe:

- a) ritualni elementi, na primer: blagoslov bandaša i bandašice, misa zahvalnica, bandašicino kolo;
- b) folklorne i umetničke forme izražavanja, na primer: smotre folklor, radionice i kolonije slamarki, književne večeri, tamburaška i etno muzika;

- c) protokolarne aktivnosti, na primer: defilei, prijemi, svečani dočeci zvanica, parade fijakera, svečane akademije.¹⁷

Organizaciono posmatrano, manifestacija je decentralizovana, budući da se realizuje na više lokacija i uz učešće različitih aktera, ali istovremeno zadržava jasnu hijerarhijsku strukturu, s obzirom na postojanje centralnih odbora koji koordiniraju celokupni program. Planirani sadržaji prate jasno definisani i svake godine unapred objavljen kalendar, u okviru kojeg postoje kanonizovani elementi – na primer kolo, misa, blagoslov – i druge prakse koje se svake godine iznova prepoznaju i izvode kao neizostavni segmenti obeležavanja Dužijance.

Sve ovo upućuje na to da su i te kako prisutni elementi folklorizma, odnosno masovne kulture kojoj on pripada: zabavnost, atraktivnost, informativnost i finansijski efekti (Ćupurdija 1981, 132). Zabavni karakter Dužijance omogućen je prisustvom dva tipa igara: *agon* i *illinx* (Kajoa 1965, 44–47, 54–58).¹⁸ Kao *agon* ili takmičenje možemo označiti takmičenje risara, dok *illinx*, odnosno igre „koje počivaju na izazivanju vrtoglavice i sastoje se u pokušaju da se za trenutak poljulja stabilnost percepcije i razumu nametne neka vrsta sladostrasne pometnje“ (Kajoa 1965, 51), postoji u obliku bandašicinog kola koje odlikuje brzo i kružno kretanje karakteristično za ovaj tip igre (Bunjevački Media Centar 2018).¹⁹ Pored ovih, javljaju se i druge kulturno-umetničke manifestacije koje doprinose atraktivnosti manifestacije (izložbe, muzičke večeri i sl.). Dužijancu karakteriše i prisustvo sredstava javnog informisanja, među kojima su internet portali (Subotica.com n.d.a) i zvanične veb-stranice organizatora, ali i televizijski prilozi (RTV Yu Eco 2014). Finansijske aspekte i turistički značaj ove manifestacije nije potrebno posebno tumačiti.

Navedeno je u skladu s analizom Branka Ćupurdije, koja je pokazala da je Dužijanac već 1974. posedovala sve ove elemente (Ćupurdija 1981, 132–133). Za razliku od te davne godine, međutim, Dužijanac iz 2014. godine odlikovala se još jednim vidom folklorizma – hrišćanskim, katoličkim, crkvenim folklorizmom. Ovaj aspekt ogleda se u mestu održavanja pojedinih obrednih aktivnosti, upotrebi rekvizita i težnji da se uspostavi odnos s hrišćanskim bogom kome se zahvaljuje na prinosima. Naravno, podsetimo li se da je prisustvo crkvenog folklorizma karakteristično već za obredni obrazac iz 1960. godine, postaje jasno da o njemu možemo govoriti samo u kontekstu kontinuiteta i pojačane vidljivosti, a ne o novumu iz poslednje decenije.

17 Pojedine elemente proslave moguće je svrstati u dve grupe. Na primer, bandašicino kolo može se posmatrati i kao ritualni element i kao folklorno-umetnička forma izražavanja.

18 Treba, međutim, biti oprezan u pripisivanju zabavnog karaktera Dužijanci u celini. Naime, mada navedeni elementi, poput takmičenja risara i bandašicinog kola, nesumnjivo imaju takmičarsku i zabavnu dimenziju, oni nose i određena šira ceremonijalna, reprezentacijska i identitetska značenja, pa se ne mogu svesti samo na tipove igre.

19 Navedeni materijal se ovde koristi kao ilustracija načina izvođenja kola, što je relevantno za njegovo razmatranje u okviru kategorije *illinx*-a.

Formalna analiza obrednog obrasca iz 2024. godine

Obredni obrazac iz 2024. godine u velikoj meri zadržava tradicionalnu formu vremenski i prostorno disperzivnog sistema različitih svečanosti. Te godine, aktivnosti vezane za Dužijancu trajale su (grubo rečeno) od početka jula do sredine avgusta, a osim Grada Subotice, obuhvatale su i prigradska i seoska mesta (Bajmok, Đurđin, Stari Žednik, Tavankut, Malu Bosnu i Mirgeš). Prepoznaje se već ustaljeni obrazac u kojem se ritualne, umetničke i protokolarnе aktivnosti prepliću i funkcionišu kao jedinstvena i simbolički nabijena celina, a koja u stvari predstavlja sintezu ruralno-seljačkog nasleđa i urbanog javnog predstavljanja hrvatskog ili bunjevačkog identiteta.

Po strukturi, proslava je opet decentralizovana, ali i hijerarhijski ustrojena. Uloge koordinatora pripale su UBH „Dužijanac“, odnosno NSBNM i UK „Centar za kulturu Bunjevaca“, a u organizaciji su učestvovala i druga lokalna udruženja i kulturno-umetnička društva. Među glavnim akterima i dalje su bandaš i bandašica, sveštenici, lokalna zajednica, umetnici i predstavnici političkih i kulturnih institucija opštinskog, regionalnog i državnog nivoa, ali i druge manjine i posetioci iz drugih država. U tom smislu, jasno je da se program(i) Dužijance manje ili više realizuju uz institucionalnu podršku, čime se potvrđuje njeno značenje kao legitimnog izraza kolektivnog identiteta. Jasno strukturirani kalendar događaja, ponavljanje ključnih rituala iz godine u godinu, kao i snažne simboličke poruke koje se uoči njih odašilju ukazuju na pažljivo stilizovan i kanonizovan obredni obrazac s religijskom, kulturnom, identitetskom i, najzad, ali ne i najmanje važno, političkom funkcijom.

Dužijanac iz 2024. godine takođe ispunjava uslove da bude okarakterisana kao fenomen iz domena masovne kulture (Ćupurdija 1981, 132). Prisutni su i elementi takmičenja (takmičenje risara) i elementi igre (bandašicino kolo), ali i razne zabavne i atraktivne aktivnosti (npr. tamburaško veče), a sâm događaj je praćen i kroz elektronske (Subotica.com 2024a) i štampane medije (Novinarnica n.d.),²⁰ te kroz televizijske emisije (Subotičke TV 2024). Takođe, i dalje je prisutan sloj katoličkog folklorizma.

Ipak, došlo je i do izvesnih strukturnih promena u odnosu na način obeležavanja Dužijance 2014. godine. Tu se prvenstveno misli na činjenicu da je Dan Dužijance 2024. godine realizovan u svedenom, jednodnevnom formatu rezervisanom za 15. avgust. Pored toga, nedostaje jasan i javno dostupan celokupni program, poput plakata ili najave, pa se morao rekonstruisati na osnovu fragmentarnih novinskih izveštaja, što samo po sebi dovoljno govori o smanjenoj vidljivosti ove manifestacije. U odnosu na program Dužijance koju organizuje ZKVH, proslava Dana Dužijance deluje lokalizovanije i manje reprezentativno. U izvesnom smislu, ovo se može razumeti kao svojevrsna marginalizacija

20 Zbog nemogućnosti da dođem u posed štampanog ili kompletnog digitalnog izdanja, za potvrdu da su i štampani mediji izveštavali o Dužijanci 2024. godine, korišćen je samo prikaz dveju naslovnih strana.

centralne proslave održane 15. avgusta u odnosu na onu održanu četiri dana ranije. Do ovakvog ishoda verovatno je došlo usled spleta različitih faktora, među kojima se očigledno izdvajaju nedovoljno efikasna medijska strategija, ali potencijalno i ne naročito favorabilni institucionalni odnosi.²¹ Naravno, treba imati u vidu da je Dan Dužijance zvanični nacionalni praznik Bunjevaca koji se obeležava 15. avgusta, te se u tom smislu može pretpostaviti da njegovi organizatori imaju drugačiji odnos prema ideji središnje proslave (ukoliko se o njoj uopšte može govoriti, budući da nismo uspeli da pronađemo druge događaje organizovane u okviru Dana Dužijance). Ipak, isti okvirni uslovi važili su i 2014. godine, kad je, dakle, Dan Dužijance podrazumevao mnoštvo aktivnosti raspoređenih u periodu od oko mesec dana.

...i, najzad, od forme do funkcije: jedinstvena funkcionalna analiza obrednih obrazaca iz 2014. i 2024. godine

Opis društvenog sistema

Društveni sistem u okviru kojeg se odvija Dužijanca veoma je složen i promenljiv. Kao njegova osnovna prostorna jedinica može se odrediti Opština Subotica – u prvom redu sâm grad, ali uz aktivno učešće pojedinih seoskih naselja.

Govoreći o opštini kao referentnom društvenom okviru, Ćupurdija beleži da je reč o: „višefunkcionalnom delu šireg društvenog sistema, u kome se odigrava niz različitih delatnosti koje su od značaja kako za šire društvene celine, tako i za vlastite sastavne delove i njegove potrebe“ (Ćupurdija 1981, 138). Ovu činjenicu ne treba potcenjivati, posebno imajući u vidu da se u slučaju Dužijance iz 2014. godine može govoriti čak i o regionalnoj dimenziji ovog obreda, s obzirom na to da su segmenti programa održani na teritoriji Novog Sada i Sombora. Takvo proširenje društvenog sistema ukazuje na to da obred ne funkcioniše isključivo unutar uskih lokalnih okvira, već predstavlja sredstvo reprezentacije zajednice na znatno širem nivou. Vremenske granice obreda dodatno potvrđuju njegovu kompleksnost. Naime, Dužijanca je 2014. godine trajala od 23. juna do 15. avgusta, a 2024. od 7. jula do 15. avgusta. Reč je, dakle, o periodu koji pokriva više od mesec dana, čime se prevazilazi jednodnevna ritualna forma i ovom obredu daje status jednog značajnog društvenog događaja koji iziskuje stabilan institucionalni okvir i aktivnu participaciju brojnih pojedinačnih i grupnih aktera. Sve to, međutim, ne treba da oda utisak da je reč o (prostorno i vremenski) stabilnom sistemu. U periodu od 2014. do 2024. godine došlo je do bitnih pomaka u institucionalnom položaju dveju zajednica koje Dužijancu smatraju delom svog kulturnog identiteta. Tako se za Dužijancu 2014. godine

21 Više o tome v. u odeljku o latentnim funkcijama, pod b).

može reći da se praktično radi o prvoj Dužijanci nakon završetka procesa pristupanja Republike Hrvatske EU, koji je formalno okončan 1. jula 2013. godine (Evropska unija n.d.).²² To je važno u kontekstu naše teme, jer kad govorimo o ovom običaju oko kojeg se spore dve etničke i nacionalne zajednice – Hrvati (koji imaju matičnu državu) i Bunjevci (koji je nemaju)²³ – zapravo zalazimo u diskurse o kulturnom nasleđu koji su često birokratski i politički definisani. Takve diskurse oblikuju različite institucije, zakoni, državne i druge politike, a uz njih su neraskidivo skopčana pitanja identiteta, autentičnosti, multikulturalizma, kulturnih posebnosti i identitetskih politika (Čuković 2023, 16).

S druge strane, može se primetiti i institucionalno jačanje bunjevačke zajednice, koje kulminira uvođenjem bunjevačkog jezika u službenu upotrebu u gradu Subotici 2021. godine (Jakovljević 2021). Kako se i navodi na zvaničnom veb-sajtu „Centra za kulturu Bunjevaca“ (Centar za kulturu Bunjevaca n.d.), aktivnosti su usmerene „na obeležavanje bunjevačkih praznika, čuvanje i unapređenje materijalne i nematerijalne kulturne baštine“, dok se u dokumentima kao što je „Strateški plan rada Nacionalnog saveta bunjevačke nacionalne manjine 2024–2029.“ navodi da se Bunjevci u cilju ostvarenja zacrtanih planova pozivaju samo na zakonodavni okvir Republike Srbije, koji „pruža značajne mogućnosti nacionalnim manjinama da neguju svoju posebnost“. Na sednici NSBNM 29. aprila 2024. godine, govoreći o predstojećim lokalnim izborima, članovi Saveta su se gotovo jednoglasno izjasnili za podršku Srpskoj naprednoj stranci (SNS), ističući da je aktuelna vlast „vrlo otvoreno i vrlo iskreno“ stala iza bunjevačkih interesa – pre svega u pogledu jezika i institucionalnog položaja – uprkos „pritislima drugih manjinskih zajednica“. Kao najvažniji znak te podrške navedeno je upravo uvođenje bunjevačkog kao službenog jezika u lokalnoj samoupravi Grada Subotice (Bunjevci Net 2024).

22 Ulazak Hrvatske u EU vremenski se poklopio s održavanjem Dužijance 2013. godine (Subotica.com 2013). Ipak, budući da je reč o višemesečnoj manifestaciji, tek se za proslavu Dužijance 2014. godine može reći da predstavlja prvu manifestaciju u potpunosti realizovanu nakon tog događaja i svakako prvu u kojoj se mogu jasno uočiti njegovi efekti.

23 Černelić i Grbić Jakopović navode da su tvrdnje prema kojima Bunjevci, kao etnička grupa, nemaju matičnu državu neistinite i neargumentovane. Čini se, međutim, da takvom tvrdnjom protivreče same sebi, budući da na drugom mestu ističu kako identifikacioni procesi i prakse obuhvataju i subjektivnu i subjektivnu dimenziju, pri čemu subjektivna uključuje emocije i lojalnost. Otuda ostaje nejasno na koji način oni koji svoju lojalnost vezuju za bunjevačku etnonacionalnost mogu imati matičnu državu, ukoliko je ova dimenzija identifikacije zbilja jednako legitimna kao i „objektivni“ kulturni repertoar. U tom smislu, stiče se utisak da pomenuti autorski par delimično upada u zamku čijeg je postojanja svestan kada upozorava da (socio)kulturna antropologija i etnologija, kao discipline koje proučavaju kulturu i identitet, mogu i same biti instrumentalizovane u svrhu različitih kulturno-identifikacionih strategija (Černelić i Grbić Jakopović 2014, 221, 217–218). Sama po sebi, ta tvrdnja je tačna i prihvaćena kao neminovna, ali treba imati u vidu da je, istorijski gledano, zalaganje za etničku (i rasnu) homogenizaciju često dovodilo do velikog nasilja, zbog čega se u savremenoj društvenoj teoriji, poslednjih decenija, sve veći značaj pridaje različitosti i zahtevima za multikulturalizmom, umesto uniformnosti (Prelić 2007, 191).

Takav razvoj događaja upućuje na redefinisane odnosa unutar dotičnog društvenog sistema, odnosno na činjenicu da Dužijanica, uprkos očiglednoj ukorenjenosti u datom lokalnu, funkcionira kao mesto simboličke borbe za priznavanje autentičnosti i sticanje institucionalne legitimacije s implikacijama i u širem, regionalnom, državnom, pa čak i međunarodnom okviru.

Utvrdjivanje potreba društvenog sistema

Kao višefunkcionalan sistem, opština podrazumeva raznovrsne potrebe lokalne zajednice, pri čemu se potreba za čvrstom integracijom svih njenih sastavnih elemenata izdvaja kao jedna od fundamentalnih. Ovu integraciju tumačim kao osnovu za očuvanje stabilnosti i efikasnosti društvenog sistema u celini. Čupurdija pak na jednom drugom mestu ukazuje i na specifične potrebe unutar pojedinih delova tog sistema, naročito onih koji su etnički homogeni, a koji se ogledaju u težnji ka ravnoteži, stabilnosti, integraciji i osećanju etničke pripadnosti (Čupurdija 1981, 135, 138). Na taj način, potreba za integracijom prisutna je kako na nivou sistema u celini tako i na nivou njegovih pojedinačnih delova, usled čega se javljaju manje ili više izražena preklapanja između opštih i partikularnih funkcionalnih zahteva. Naravno, ovde se ne misli na integraciju u doslovnom i trivijalnom smislu, već u idejnom i saznavnom, gde se integracija ostvaruje kroz jačanje uverenja da društvo može funkcionisati kao složna zajednica uprkos klasnim razlikama, konfliktima i različitim oblicima pluralizma koji sprečavaju potpunu (vrednosnu) integraciju (Ljuks 1986, 156–161).

Određivanje funkcionalnih odnosa

Nezavisno od njihove prirode, funkcije određene društvene institucije ili prakse mogu se tumačiti u kontekstu doprinosa koji pružaju stabilnosti i reprodukciji društvenog poretka, pri čemu „svaka institucija ispunjava prvenstveno zaštitnu funkciju, jer treba sačuvati postojeći poredak i obezbediti kontinuitet društvene celine“ (Delijež 2012, 195). Polazeći od ovog opšteg uvida, u delu rada koji sledi teži se ipak preciznijoj analizi, usmerenoj ka identifikaciji i tumačenju konkretnih manifestnih i latentnih funkcija koje Dužijanica ostvaruje u savremenom kontekstu.

Dakle, manifestne funkcije Dužijance su sledeće:

- a) Informisanje i zabava javnosti. Naša formalna analiza, poput Čupurdijine (Čupurdija 1981), pokazala je da obred Dužijance ispunjava uslove podvođenja pod domen masovne kulture, budući da se kreira jasna granica između organizatora i učesnika u obredu, s jedne, odnosno publike, s druge strane. Njen karakter kao folklorističkog i popularnog fenomena ogleda se upravo u njenim funkcijama, a to su zabava, atraktivnost, finansijska dobit

i informativnost. Kao što ističe Zagorka Golubović: „proizvodi masovne kulture ne zadovoljavaju neki određeni ukus i potrebe, nego ove proizvode modelira zajednički prosečni ukus, da bi mogli biti poželjni kao roba za široku potrošnju“ (Golubović 1973, 535). Iako se u strukturi rada navodi prva, važno je napomenuti da ova manifestna funkcija ne zauzima centralno mesto u hijerarhiji funkcija. Naprotiv, čini se primerenijim tumačiti je kao propratni efekat folklorizovane i javno prezentovane forme manifestacije, nego kao jednu od njenih ključnih funkcija.

- b) Očuvanje i promocija tradicije i kulturnog nasleđa. Jedna od najprepoznatljivijih manifestnih funkcija Dužijance jeste očuvanje i javna prezentacija tradicije i kulturnog nasleđa.²⁴ Ona se redovno, u medijima, ali i u samom narativu organizatora i lokalnih vlasti, predstavlja kao proslava u čvrstoj sprezi s tradicionalnim običajima i identitetom – bez obzira na to da li je reč o bunjevačkom, hrvatskom ili širem, severnobačkom identitetu.²⁵ Na ovu, možda i najočitiju, funkciju Dužijance upućuju i već postojeći radovi (Vugdeliya i Gotal 2014, 303; Škrbić Alempijević i Rubić 2014, 277–278). Čupurdija je, stoga, verovatno u pravu kad iznosi pretpostavku da bi sagledavanje Dužijance iz perspektive teorije o izmišljanju tradicije

24 Pojam tradicije zaslužuje detaljniju problematizaciju, budući da se u ovom radu koristi u drugačijem smislu nego što je to možda slučaj u svakodnevnom govoru. U etnologiji i antropologiji, „tradicija ne predstavlja (isključivo) rudiment prošlosti, definisan skup kulturnih elemenata koji bi se, nepromenjenih značenja, prenosio 's kolena na koleno', već joj pristupamo kao odrazu koncepta koje o prošlosti različite društvene skupine stvaraju danas“ (Škrbić Alempijević i Rubić 2014, 277). Slično tome, (kulturno) nasleđe shvaćeno je kao dinamična društvena praksa, odnosno proces u okviru kojeg se iznova konstruišu identiteti i sećanja (Božić Marojević 2025, 36).

25 „Bandaš je domaćinu obznanio da je ris gotov, a bandašica je predala kruh pomoćniku gradonačelnika Subotice Srđanu Samardžiću. U svom govoru Samardžić je rekao kako je *Dužijanca* svojim značenjem premašila lokalne okvire i postala mnogo više od narodnog običaja. 'Jedan od brendova našeg grada koji ima svoju povijest, svoju vrijednost, svoje bogatstvo, duhovnost, religioznost... *Dužijanca* je svetkovina koja ispunjava jednu od najznačajnijih poruka, što je čuvanje identiteta naroda s ovih prostora. Činjenica je također da i manifestacije koje se prepliću na relaciji seosko – gradsko, svjetovno – duhovno, tradicionalno – suvremeno predstavljaju nesvakidašnji kulturni projekt, pokretni tehnološki i tehnički muzej. *Dužijanca* simbolično sadrži i najznačajnije osobine življenja Subotice, kako je netko već rekao da poput klasa žita u sebi čuva identitete svih njenih građana, bez obzira na njihovu vjeroispovijest ili nacionalnu pripadnost' [...] 'Poštovane kolege saborski zastupnici koji ste danas vraćeni s granice i niste mogli doći na *Dužijancu*, poštovani svi vi koji ćete učiniti da ovo bude posljednji put da se takvo što dogodi i da će želja za istinskim pomirenjem srpskog i hrvatskog naroda konačno doći iz dubine svakog od nas. Poštovana zemljo u kojoj su Bunjevci Hrvati rođeni, poštovana Matico koja činiš napore da se naš trag na ovim prostorima ne zatre, poštovani vi koji ćete učiniti da ova velebna manifestacija bude na listi nematerijalne kulturne baštine Republike Srbije, poštovani Bunjevci koji duboko u sebi osjećate svoje podrijetlo, poštovani vi koji ste spremni svoju radost dijeliti s drugima, dobro nam došli. Neka naša zahvala Bogu za darove nikad ne presuši. Neka živi naša *Dužijanca* i neka je blagoslovljeno svako zrno koje predaje svoje postojanje zarad zajedničkog nam i jedinog kruha', rekla je Vojnić [predsednica Hrvatskog nacionalnog veća, dalje u tekstu HNV]“ (Ž. V. 2024).

dovelo do novih, zanimljivih uvida u način izvođenja ovog običaja (Ćupurdija 2010, 170).

Termin izmišljene tradicije obuhvata, između ostalog, „tradicije“ koje su „izmišljene, konstruisane i formalno ustanovljene“ (Hobsbawm 1983, 1). Erik Hobsbaum, koji uvodi ovaj pojam u stručnu literaturu, dalje objašnjava:

‘Izmišljenom tradicijom’ smatra se skup praksi koje su obično regulisane otvoreno ili prećutno prihvaćenim pravilima i koje imaju ritualni ili simbolički karakter, a čiji je cilj da kroz ponavljanje usade određene vrednosti i norme ponašanja, što automatski podrazumeva kontinuitet sa prošlošću. Zapravo, kad god je to moguće, one obično teže da uspostave kontinuitet sa odgovarajućom istorijskom prošlošću. (Hobsbawm 1983, 1)²⁶

Dužijanca odgovara ovoj definiciji utoliko što prati manje ili više ustaljen sled aktivnosti, koristi razne simbole (npr. hleb koji se predaje gradonačelniku, krunu od žita itd.), a gde god je moguće s ponosom se ističu dugotrajnost i opstanak ovog običaja kroz državne i društvene sisteme koji su se menjali (Anišić i Bašić Palković et al.). Prema Hobsbaumu, „tradicija“ u tom smislu predstavlja „periku, ruho“ (Hobsbawm 1983, 3), čemu odgovara prisustvo beskrajnih povorki ljudi obučenih u narodne nošnje, konjskih zaprega, s krunama od žita na glavama, koje kao takve imaju samo simboličku funkciju: da prikažu „tradiciju“ kao nešto što i dalje živi, iako je već odavno nestalo u svakodnevnom životu. Upravo iz tog razloga, teza ovog rada glasi da danas više ne možemo govoriti o bilo kakvoj agrarno-magijskoj dimenziji Dužijance, jer ovaj obred ne funkcioniše u društvenom kontekstu zasnovanom na ekonomskom sistemu poljoprivrede. Na začetak procesa gubljenja realne, agrarne osnove ovog običaja ukazao je još Ćupurdija (Ćupurdija 1981, 139). Koristeći njegov rečnik, može se reći da je folklorizam u velikoj meri ili čak u potpunosti preuzeo funkcionalno težište Dužijance, potisnuvši izvorne folklorne elemente. Završetak žetve za većinu učesnika nije stvaran društveni događaj, jer mnogi učesnici Dužijance – uključujući publiku – uopšte ne učestvuju u agrarnom radu. Uostalom, i sama proslava se odvija u urbanom, a ne u ruralnom okruženju. Pošto ne zadovoljava direktno nijednu materijalnu potrebu ruralne zajednice, ona je tek metafora rada, zahvalnosti i plodnosti, evokacija takve (agrarne, ekonomske, materijalne, folklorne) funkcije nekadašnje salašarske Dužijance – rečju, njihova folklorizacija (Vugdelija i Gotal 2014, 300). Otuda je, kao što je to često slučaj s „izmišljenim tradicijama“, možemo razumeti kao oblik rekonstekstualizacije prošlog života i prošlih običaja, odnosno njihovo preuzimanje novih društvenih uloga. Ova teza uzajamno je potvrđujuća s Hobsbaumovom, koji primećuje sledeće: „predmeti i prakse se oslobađaju za potpunu simboličku i ritualnu upotrebu kada više nisu sputani

26 Iako je ova knjiga Erika Hobsbauma prevedena na srpski, u ovom radu smo ipak izabrali da se poslužimo izdanjem na engleskom jeziku. Ovo važi za sva mesta gde smo citirali dotičnu knjigu.

[stvarnom] praktičnom upotrebom“ (Hobsbawm 1983, 4). Pored toga, zanimljivo je da se „starost“ i „autentičnost“ Dužijance ističu i promovišu na veb-sajtu Turističke organizacije Vojvodine (Turistička organizacija Vojvodine n.d.). I to se može povezati s konceptom „izmišljene tradicije“, budući da on, kako dalje navodi Hobsbaum, podrazumeva adaptabilnost i sposobnost radikalne inovacije tradicionalnih praksi kako bi one odgovarale savremenim potrebama (Hobsbawm 1983, 3). U tom smislu, nije dovoljno reći kako Dužijanca uspostavlja kontinuitet s prošlošću, već s kojom se tačno „prošlošću“ taj kontinuitet konstruiše i kojoj simboličkoj svrsi on služi. U konkretnom slučaju, deluje kao da Dužijanca referiše na idealizovanu sliku salaškarskog i agrarnog života Hrvata i Bunjevaca od pre otprilike sto godina, prikazujući ga kao dugotrajan i autentičan kulturni obrazac zajednice. Takva selektivno rekonstruisana prošlost funkcioniše kao simbolički resurs kojim se u sadašnjosti legitimišu određeni identitetski i institucionalni zahtevi – pre svega pravo na kulturnu vidljivost i sledstveno političko priznanje.

- c) Doprinos multikulturalizmu i lokalnoj turističkoj ponudi. Organizatori Dužijance su, kao što smo videli, različita udruženja manjinskih naroda u Republici Srbiji, a potvrđeno je učešće i drugih manjinskih zajednica, poput rusinske i poljske (Poljski nacionalni Savet – NSPNM 2024). O interkulturalnosti koja se promovise Dužijancom pisalo se i u *Hrvatskoj riječi* (Sarić 2008). Afirmacijom nacionalnog identiteta i kulturnog nasleđa manjinskih zajednica, uz institucionalnu podršku i prisustvo lokalnih organa, doprinosi se strateškom „brendiranju“ Subotice kao multikulturalne sredine. Nastojanje lokalnih vlasti da predstave grad kao tolerantno i harmonično okruženje u kojem žive različite etničke zajednice kontinuirano se reafirmišu kroz javni i zvanični diskurs. Jedan od skorijih primera jeste poseta ministra za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog, koji je s gradonačelnikom Subotice razgovarao o „značaju multietničkog sklada koji Suboticu čini jedinstvenom sredinom u Srbiji“. U svom obraćanju medijima, gradonačelnik ističe sledeće:

Ono na čega smo kao lokalna samouprava ponosni i gde smo učinili jedan veliki demokratski iskorak to je pitanje položaja bunjevačke nacionalne zajednice koja je u prošlosti bila dosta zapostavljena a ono što smo uspjeli to je, na Skupštini grada početkom maja 2021. godine da Bunjevačko pismo i jezik učinimo službenim. (Subotica.com 2025)

Dužijanca, svakako, ima ulogu u opravdavanju te tvrdnje, odnosno prezentaciji i promovisanju ideje multikulturalnosti, budući da je organizuju manjinske zajednice, čime sama manifestacija postaje simbol njihovog prisustva i vidljivosti u javnom prostoru. U tom smislu, ona zbilja funkcioniše kao platforma kroz koju se multikulturalizam popularizuje putem javnih govora, kulturno-umetničkih programa i drugih oblika vizuelne prezentacije etničkog identiteta. Iako prisustvo pripadnika drugih etničkih zajednica Subotice u publici može ukazivati na određeni stepen međusobnog uvažavanja,

analiza ne pokazuje u dovoljnoj meri da Dužijanca sama po sebi *proizvodi* konkretnije oblike interakcije ili saradnje među njima. Stoga se čini primere-nijim zaključiti da se multikulturalizam u ovom slučaju pre svega pojavljuje na nivou službenog diskursa grada, protokolarnih govora i javne reprezentacije Subotice, a manje kao neposredno proizvedena društvena praksa.

- d) Jačanje osećanja zajedništva unutar etnonacionalnih zajednica. Dužijan- ca se može posmatrati kao manifestacija usmerena ka podsticanju osećaja jedinstva i zajedništva, naročito u međugeneracijskom i etničkom smislu, povezujući mlađe i starije pripadnike iste etničke pripadnosti. Da je in- traetničko zajedništvo prepoznato kao eksplicitna komponenta programa otkriva se u izjavama predsednice HNV i direktora UBH „Dužijanca“ na centralnoj svečanosti Dužijance – naročito u njihovoj učestaloj upotre- bi oblika „naš“ ili „nam“ (RTV 2024). Dužijanca, dakle, teži da postane platforma koja okuplja sve generacije, porodice i institucije, pri čemu sim- bolika bandaša i bandašice, koji predstavljaju budućnost zajednice, ima ključnu ulogu u ostvarivanju osećaja zajedništva.²⁷ Manifestna funkcija za- jedništva izražava se ne samo kroz ritualnu participaciju različitih grupa, već i kroz kolektivne aktivnosti poput misa, povorki, radionica i tako dalje, koje doprinose, svaka na svoj način, stvaranju osećaja pripadnosti i dru- štvene kohezije. Naime, kako beleže Vugdelija i Gotal, (crkvena) Dužijanca „funkcioniše kao činilac kohezije zajednice, odnosno kao kulturna praksa u kojoj učestvovanjem pojedinci međusobno identifikuju kao pripadnici iste zajednice, istovremeno potvrđujući svoj religijski – katolički i (sub)et- nički – hrvatski/bunjevački identitet“ (Vugdelija i Gotal 2014, 309).

S druge strane, latentne funkcije Dužijance, odnosno one koje nisu toliko eksplicitne, već proizlaze iz načina na koji je obred integrisan u određeni poli- tičko-društveni kontekst, jesu:

- a) Učvršćivanje lokalne zajednice. Prema Golubović, „masovna kultura deluje u funkciji sistema pri čemu dolazi do podudaranja kulture i vlasti“ (Go- lubović 1973, 533), pa bi, prema tome, prikrivena funkcija Dužijance kao fenomena iz domena folklorizma bila održavanje unutrašnje kohezije celo- kupnog društvenog sistema u kojem se odvija, odnosno kojem služi, a to je u ovom slučaju Grad Subotica i njegovo zaleđe. U kontekstu Dužijance, međutim, može se, kako ćemo kasnije bolje pokazati, tvrditi da ova fol- klorizovana manifestacija prvenstveno jača osećaj zajedništva unutar poje- dinih etnokulturnih zajednica barem u istoj, a svakako ne manjoj, meri u odnosu na to koliko doprinosi integraciji lokalnog društva u celini.
- b) Simbolička borba za kulturno nasleđe. Dužijanca ima i „razlikovnu funk- ciju javnog iskazivanja identiteta i potvrđivanja simboličkih granica spram

27 Bandaši i bandašice svakako nisu jedini mladi učesnici Dužijance. Oni imaju svoje pratioce, a u pojedinim delovima crkvenih rituala učestvuju i ministranti, tj. služitelji oltara, najčešće deca ili mladići/devojke.

drugih u multietničkom kontekstu grada Subotice“ (Vugdelića i Gotal 2014, 310). U slučaju ove stoletne manifestacije, taj kontekst obeležen je simboličkom, identitetskom i političkom borbom oko Dužijance kao elementa kulturnog nasleđa kojeg Hrvati i Bunjevci tumače kao *isključivo* svoj. Ova napetost predstavlja izraz dugotrajnog istorijskog problema poznatog kao „bunjevačko pitanje“.²⁸ Organizovanje dve odvojene proslave Dužijance otuda se može tumačiti kao posledica dugotrajne kulturne i političke podvojenosti između hrvatskih i bunjevačkih organizacija, koju prate slabija saradnja i uzajamni osećaj ugroženosti (Prelić 2007, 198). Ulazak Republike Hrvatske u EU doveo je do izraženijeg dispariteta, jer od tog trenutka jedna nacionalna manjina stiče mogućnost da raspolaže određenim pravnim i političkim uporištem za artikulaciju svojih zahteva, a potencijalno i značajniju institucionalnu pomoć matične države i šire političko-ekonomske strukture. Na taj način, bunjevački narod biva zarobljen u procepu između više većinskih nacija i nacionalizama koji nastoje da ga pridobiju ili asimiluju, što bunjevačko pitanje čini izrazito političkim (Prelić 2007, 188). Tako je, na primer, ministar spoljnih poslova Hrvatske svojevremeno izneo svoj stav po pitanju uvođenja bunjevačkog jezika u službenu upotrebu u Subotici, tumačeći to kao „politički akt“ koji krši obaveze iz bilateralnih i međunarodnih sporazuma o manjinama, što je ocena s kojom se složilo, između ostalog, i HNV (Radio Slobodna Evropa 2021), roditeljska organizacija ZKVH-a, u okviru kojeg posluje UBH „Dužijanac“, a ono je, da se podsetimo, udruženje na koje pada najveća odgovornost u organizaciji Dužijance (Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata n.d.b). Štaviše, uoči Svečane akademije održane 28. maja 2024. godine u Velikoj većnici Gradske kuće u Subotici povodom desete godišnjice postojanja i rada UBH „Dužijanac“, prisutnima se u ime hrvatske ministarke za kulturu i medije obratila načelnica Sektora za međunarodnu kulturnu saradnju, naglasivši da će „Hrvatska i dalje podupirati projekte Hrvata [u Srbiji] kako bi sačuvali sve ono blago koje imaju“ (Hrvatska matica iseljenika 2024).²⁹

Indirektna destabilizacija položaja hrvatske nacionalne manjine uvođenjem bunjevačkog jezika u službenu upotrebu u Subotici dovela je do pojačanih tenzija i naglašenog rivalstva između dve etničke zajednice u potvrđivanju svog „ekskluzivnog“ prava na Dužijancu 2024. godine. Tenzija se, između ostalog, ispoljila i kroz otvorene poruke nekih od ključnih aktera u organizaciji manifestacije, a koje su mogle biti doživljene kao provokativne

28 Rasprava o poreklu i „pravom“ identitetu Bunjevaca „između onih koji smatraju da su Bunjevci subetnička grupa hrvatske nacije i onih koji je smatraju posebnom etničkom grupom – bunjevačkim *narodom* [kurziv M. P.], čak i nacijom“ (Prelić 2007, 188). Za istorijat ove rasprave v. Prelić 2007, 194–200.

29 U svelu prethodno iznetog, osnivanje UBH „Dužijanac“ može se, retrospektivno, dovesti u vezu s institucionalnim repozicioniranjem hrvatske nacionalne manjine u Subotici i Srbiji, budući da je reč o udruženju koje svakako doprinosi pojačanom prisustvu aktera iz hrvatske matice u organizaciji ove manifestacije.

i omalovažavajuće. Tako Jasna Vojnić, predsednica HNV-a, u svom govoru uoči Dužijance 11. avgusta 2024. godine ističe da ona pripada Bunjevcima Hrvatima, obraćajući im se sledećim rečima: „poštovanim Bunjevcima koji duboko u sebi osećaju svoje poreklo“ (Hrvatsko nacionalno vijeće u Republici Srbiji 2024). Ova izjava implicira postojanje određene „sorte“ Bunjevaca-Hrvata koji, kako sugeriše Vojnić, odstupaju od svog identiteta, zaboravivši svoje „pravo“ poreklo i istoriju. S druge strane, predsednica Bunjevačkog nacionalnog saveta, dr Suzana Kujundžić Ostojić, u svom govoru u okviru Dana Dužijance 2024. pozdravlja, između ostalog, i „braću i sestre koji kažu da su Hrvati“ (Subotica.com 2024a). Obe izjave reflektuju diskurzivne pozicije u kojima se dovodi u pitanje autentičnost drugog etnonacionalnog identiteta, previđajući već odavno prihvaćeno „pravilo da je subjektivno osećanje pripadnosti izuzetno važan faktor nacionalnog identiteta“ (Popov 2008, 17). Isto se može reći i za „obične“ građane, koji se i sami, odnosno van okvira zvaničnog diskursa i javnih politika, vrlo često i žustro sukobljavaju oko toga ko ima više prava na organizovanje proslave Dužijance. To se lako može proveriti čitanjem komentara ispod gotovo svake vesti o Dužijanci, gde se mogu pronaći stavovi slični onima iznesenim na centralnim svečanostima manifestacije, ali i znatno direktniji i uvredljiviji komentari (Subotica.com 2024a; 2024c).

Ono što se, međutim, mora napomenuti jeste da se nadmetanje oko toga čija je Dužijanica vodi s različitim ciljevima. S jedne strane, hrvatska nacionalna manjina otvoreno iskazuje svoju nameru da upiše Dužijancu na listu nematerijalnog kulturnog nasleđa Republike Srbije (Hrvatsko nacionalno vijeće u Republici Srbiji 2024). Ovakve aspiracije hrvatskih organizacija mogu se razumeti kao očekivani ishod činjenice da hrvatska nacionalna manjina uživa izvestan stepen institucionalne podrške, što se, između ostalog, ogleda u interesovanju i vešto izgrađenoj strategiji hrvatskih političkih aktera kad je reč o bunjevačkom identitetu. Raduški piše:

U Hrvatskoj, uz nastojanje da se ne prizna bunjevački etnokulturni identitet, stepen homogenizacije hrvatske nacije dosegao je visok nivo, što ilustruje podatak da u Hrvatskoj na popisu stanovništva nema nacionalno deklariranih Bunjevaca. Istovremeno, iz te države stižu protesti zbog tretmana Bunjevaca u Srbiji kao posebnog naroda jer je, kako smatraju, to udara na hrvatski nacionalni korpus u Vojvodini, odnosno veštačka podela na Hrvate i Bunjevce, a sve u cilju njihove asimilacije. Bunjevačko pitanje je [...] podignuto na nivo međunarodnog (EU) rešavanja [...] Tako se u otvorenom pismu protiv odluke Vlade Srbije iz 1990. (kojom je anuliran dekret KPJ iz 1945. godine o potpisivanju Bunjevaca kao Hrvata), potpisnici pozivaju na međudržavni Sporazum o zaštiti hrvatske manjine u Republici Srbiji i srpske manjine u Republici Hrvatskoj. (Raduški 2023, 60)

Hrvatski akteri se pozivaju, dakle, na postojanje međunarodnih i međudržavnih sporazuma, čime se jasno pokazuje koja od dve nacionalne manjine

u simboličkom ratu za Dužijancu ima značajniju institucionalnu zaleđinu za vođenje svoje borbe. Otuda zapravo i mogućnost da uopšte razmatraju upisivanje Dužijance u srpski Nacionalni registar nematerijalnog kulturnog nasleđa.³⁰

S druge strane, kako zaključuje Raduški, Bunjevci su i dalje u opasnosti od nestajanja. „Za opstanak, demografski i sociokulturni razvoj Bunjevaca u Srbiji kao moderne nacionalne zajednice“ – ističe ova autorka – „neophodne su aktivnosti koje doprinose punoj integraciji bunjevačkog naroda u uspostavljanju ravnopravnih odnosa sa svim drugim etničkim zajednicama“, dok istovremeno kao glavne prepreke na tom putu vidi „osporavanje i prisvajanje svega što je bunjevačko od hrvatske nacionalne zajednice u Vojvodini, kao i nastojanja da se asimiluju u granice srpske kulture i istorije“ (Raduški 2023, 62). Ipak, u „Strateškom planu rada“ NSBNM-a donetog 2024. godine, konstatuje se da je, uprkos „tradicionalno dobroj“ saradnji bunjevačkog saveta s institucijama Srbije, nepovoljan položaj i osećaj nedovoljne priznatosti Bunjevaca delimično uslovljen činjenicom da im je matična država Republika Srbija. Iz ovakve formulacije može se iščitati i implicitna kritika sistema, naročito imajući u vidu da se na javnim sednicama članovi Saveta uglavnom pozitivno izjašnjavaju o Srbiji pod aktuelnom vlašću. Ova dvosmerna ambivalentnost u odnosima na institucionalnom nivou može se dovesti u vezu s prethodno uočenom manjom vidljivošću Dana Dužijance 2024. godine.

U tom smislu, ne samo da su ciljevi obe strane u sukobu oko apropijacije Dužijance različiti, već se on vodi na suštinski različitim nivoima: jedna nacionalna manjina ima relativno skromne ciljeve – ravnopravnost i bolju prepoznatljivost unutar okvira nacionalne države – dok druga teži značajnijim iskoracima u institucionalnoj i međunarodnoj dimenziji, imajući u vidu da uspostavljanje Nacionalnog registra nematerijalnog kulturnog nasleđa Srbije predstavlja deo ratifikacije Uneskovke Konvencije o očuvanju nematerijalnog kulturnog nasleđa čovečanstva iz 2003. godine (Čuković 2023, 12). Dakle, iako to na prvi pogled izgleda drugačije, ciljevi nacionalnih manjina suštinski nisu međusobno isključivi, te je ranije pomenutu simboličku borbu moguće sagledati ne nužno kao opoziciju integrativnoj latentnoj funkciji na opštinskom nivou, već, paradoksalno, kao njen dodatni izraz i potvrdu. Naime, iako smo koristili termine poput borbe ili rata, takvi izrazi su preterani kad je reč o nesporazumima između Hrvata

30 Upitno je, međutim, da li se u ovom kontekstu može govoriti i o institucionalnoj podršci u užem smislu, odnosno kako se prema ovim inicijativama zapravo odnose relevantne državne i međunarodne institucije i da li postoji neki konkretniji oblik administrativne ili bilo koje druge vrste pomoći. Iz finansijskog izveštaja kojeg je na redovnoj skupštini UBH „Dužijanaca“ 18. aprila 2024. godine podneo direktor Marinko Piuković može se, na primer, videti da su najveći deo sredstava za 2023. godinu, putem raznih projekata, donirali Grad Subotica i Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske. No, opravdano je zapitati se – iako odgovor svakako izlazi van okvira ovog rada – da li je finansijska pomoć iz Hrvatske rezultat pozivanja na pravne akte ili je rezultat neke druge strategije (Zavod za kulturu vojvodanskih Hrvata 2024).

i Bunjevaca oko identitetskog statusa Dužijance, posebno imajući u vidu definiciju društvenog konflikta po Goatiju, koji tvrdi da se o njemu može govoriti samo kada jedan subjekt (u ovom slučaju društvene grupe) svojim delovanjem usmerenim na ostvarenje sopstvenih interesa onemogućava ostvarenje interesa drugog subjekta (Goati 1993, 513–514). O tome se, dakle, ne može govoriti u slučaju koji predstavlja predmet ovog istraživanja. Pored toga, kako kaže Žorž Balandije:

Sistem podrazumeva podele i dovođenje u vezu elemenata među kojima se pravi razlika, što opet dovodi do toga da se ti elementi ne smatraju jednakima po vrednosti, već se među njima uspostavlja hijerarhijski red. Red koji proističe iz te hijerarhije, iz nesimetričnih odnosa koje ona uspostavlja, ali upravo zbog ovih poslednjih taj red je nosilac tenzija, te samim tim i ranjiv. Ono što ga uspostavlja *u isti mah* [kurziv Ž. B.] je i ono što ga ugrožava: dinamika je neodvojiva od sistema, kao što je to slučaj i sa načelima koja određuju uslove njegovog formiranja i reprodukovanja. (Balandije 1997, 10)

Drugim rečima, sporovi oko interpretacije i statusa običaja ne moraju nužno da ruše sistem, već se mogu sagledati i kao njemu inherentan mehanizam kroz koji se identitet i simbolička moć reprodukuju i izvan samih zajednica koje ga čine.

- c) Naturalizacija etničkih identiteta. Pitanje o tome ko je „pravi“ nosilac tradicije sa sobom povlači pitanje učvršćivanja etničkih identiteta, odnosno povlačenja granica između njih, iako se spolja, kao što smo videli, promovišu vrednosti zajedništva i multikulturalizma. Multikulturalizam ili multikulturalnost i sâm je specifična politika identiteta čiji je osnovni cilj „da nam pomogne da shvatimo ko smo mi, a ko su oni, i da tako formirani-kao-ličnosti-od-kulturne-grupe zahtevamo svoja politička prava“. Prema tome, iako originalno liberalno zamišljene, multikulturalne politike zapravo otvaraju prostor esencijalizaciji identiteta. S obzirom na to da je odlika esencijalizacije kulture i identiteta da se članovi neke grupe navode „da se osećaju kao da su sudbinski predodređeni da se sa njima identifikuju“ (Gačanović 2010, 240, 245, 247), te da se to očituje u nekim od iskorišćenih izvora – recimo, u govorima predstavnika hrvatske i bunjevačke nacionalne manjine – u okvirima identitetskih politika oko subotičke Dužijance opravdano se može govoriti o pokušajima esencijalizacije etnonacionalnih identiteta.

Pored toga, kroz korišćenje specifičnog jezika i ikonografije, te učešće sveštenstva, odnosno putem vizuelnih, jezičkih i religijskih elemenata – bez obzira na to da li se njima pripisuje etnički hrvatski ili etnički bunjevački kvalitet – pojačava se veza između etničke pripadnosti i kulturne prakse, što doprinosi etničkom razgraničavanju i simboličkom zatvaranju zajednica, budući da proces identifikacije sâm po sebi nužno podrazumeva uspostavljanje razlika u odnosu na druge (Eriksen 2014, 165).³¹

31 Podsetimo se da je odnos između kulture i etničkog identiteta veoma složen, budući da „postoje etničke grupe sa velikom internom kulturnom varijacijom, a postoje i jasne

U skladu s tim, identitetska politika koja se uobličava u procesu organizacije Dužijance od strane hrvatske i bunjevačke nacionalne manjine može se definisati kao „donekle dobrovoljna esencijalizacija koja se koristi u borbi za osiguravanje boljeg položaja u lokalnoj i globalnoj zajednici“. Ćuković dodaje da je upravo to „interpretativni okvir u kojem bi se mogle razumeti aktivnosti pojedinaca iz manjinskih grupa, koja nasleđe svojih zajednica kandiduju na liste od važnosti i učestvuju u razvoju turističke ponude vezane za kulturno nasleđe ne bi li privredno pomoglo zajednicu, to jest koriste identitet kao resurs“ (Ćuković 2023, 169).

d) Granice, uključivanje i isključivanje iz zajednice. Burdije kaže:

Uspostaviti, dati društvenu definiciju, identitet – takođe znači nametnuti granice [...] Čin uspostavljanja je stoga čin komunikacije, ali posebne vrste: on nekome *označava* [kurziv P. B.] kakav mu je identitet, ali na način koji mu ga istovremeno saopštava i nameće, time što ga izražava pred svima [...] i tako ga autoritativno obaveštava o tome ko on jeste i šta on mora da bude. (Bourdieu 1991, 121–122)

Kroz ritualne forme i narative koji ih prate se, dakle, (namerno ili ne, kontrolisano ili spontano) sprovodi legitimizacija određenih aktera kao navodno autentičnih predstavnika neke zajednice, dok se drugi – čiji se identiteti ne uklapaju (potpuno) u dominantnu simboličku matricu – nužno marginalizuju, isključuju ili se jednostavno ignorišu. U slučaju Dužijance, to se može uočiti u prevladajućem narativu koji povezuje etnički i verski identitet, na čemu se naročito insistira u okviru crkvenih rituala koji predstavljaju neizostavan segment proslave. Time se, recimo, povlači simbolička granica između vernika i crkveno aktivnih, te, posledično, „pravih“ Hrvata ili Bunjevaca, i onih koji to nisu, kao što su, na primer, ateisti, ali potencijalno i politički levičari i kvir osobe. Drugim rečima, iako se nominalno svi pozivaju na isto, zajedničko im, nasleđe, u praksi se ono tumači kroz prizmu tradicionalnih, nativističkih i konzervativnih vrednosti, što automatski potiskuje alternativne glasove i umanjuje pluralnost same zajednice.³²

Sve pomenute manifestne i latentne funkcije Dužijance upućuju na temeljno stanje nedostatka koje ovaj obred nastoji da prevaziđe: nedostatak javnog priznanja i potvrde identiteta *i* hrvatske *i* bunjevačke nacionalne zajednice u multikulturalnoj sredini Grada Subotice. Dužijanica istovremeno ispunjava potrebu zajednica da budu viđene i priznate u širem društvenom okruženju, ali i intrinzičnu

granice između etničkih grupa gde nije lako videti kulturne razlike“. Može se tvrditi da bunjevačko pitanje potpada pod drugu kategoriju. U vezi s tim, zanimljivo je da Eriksen iznosi tezu da „što ljudi postaju sličniji, to ih više opsega ideja da treba da budu različiti jedni od drugih“ (Eriksen 2014, 164, 177).

32 Valja posebno napomenuti da nije sprovedeno nikakvo istraživanje o bilo kojem od navedenih tipova marginalizacije, ni među akterima unutar same strukture manifestacije, a kamoli na nivou zajednice u celini. Ono na šta je analiza ukazala jeste isključivo postojanje potencijala da dođe do njene pojave.

potrebu da se učvrste unutrašnje veze i legitimiše sopstveni kulturni kapital. U Vojvodini, gde kulturna heterogenost i višestruki identitet stvaraju potencijal za tenzične međuetničke interakcije, a multikulturalizam često ostaje više ideal u javnom diskursu nego praksa (Rácz 2014), ovakva manifestacija popunjava prazninu u javnoj afirmaciji i kolektivnom samopotvrđivanju nacionalnih manjina.

Zaključak

Manifestne funkcije Dužijance su: a) informisanje i zabava; b) očuvanje i promocija kulturnog nasleđa; c) doprinos multikulturalizmu i lokalnom turizmu; i d) jačanje osećaja zajedništva. One upućuju pre svega na njenu integrativnu funkciju u okvirima hrvatske i bunjevačke etnonacionalne zajednice, ali i na funkcije u domenu folklorizma, to jest masovne kulture, mada one ostaju manje izražene.

Dublja funkcionalna analiza ukazala je, međutim, na niz latentnih funkcija koje otkrivaju bitno kompleksniju dinamiku: od simboličkog učvršćivanja lokalnih zajednica, preko borbe za legitimaciju kulturnog vlasništva, do naturalizacije etničkih identiteta i posledične reprodukcije unutrašnjih podela.

Dužijanca se u tom svetlu pojavljuje kao mesto simboličkog pregovaranja identiteta, pri čemu se određeni akteri predstavljaju kao autentični nosioci nasleđa – bilo na intergrupnom ili intragrupnom nivou – dok se drugi samim tim isključuju, marginalizuju ili osporavaju. Ključnu ulogu u paralelnim procesima mapiranja etničkih i kulturnih granica imaju ritualne prakse, jezik, ikonografija i prisustvo religijskog autoriteta, ali i neki drugi sastavni elementi ovog žetvenog običaja, koji do sad nisu bili problematizovani kao takvi, a koji izgleda služe u svrhu „izmišljanja tradicije“ radi postizanja određenih političkih interesa ili barem afirmacije prava i zahteva za njihovom realizacijom. Kako su za ispunjenje tih zahteva – bili oni eksplicitno ili implicitno formulisani – zaduženi, u suštini, različiti akteri (država, odnosno međunarodna zajednica), oni nisu ili ne moraju istovremeno da budu međusobno isključivi.

Stoga bi buduća istraživanja Dužijance – običaja koji je praktično postao sinonim za subotičku kulturu (Ćupurdija 1990, 92) – mogla da je sagledaju kroz potencijalno vrlo plodan okvir nematerijalnog kulturnog nasleđa, koji „sve više dobija na aktuelnosti kako u različitim naučnim disciplinama, tako i u javnom diskursu“ (Ristivojević 2014, 135). Ovaj predlog se ponajmanje zasniva na činjenici da Vojvodina, kao multikulturalno, multietničko i multikonfesionalno područje, predstavlja plodno tle „za istraživanje konstrukcije identiteta na osnovu elemenata nematerijalne kulture u nasleđu manjinskih zajednica“ (Ćuković 2023, 20), već se, pre svega, zasniva na nalazima sprovedene funkcionalne analize, koja pokazuje da Dužijanca danas podrazumeva instrumentalizaciju tradicionalnih rituala i simbola radi ostvarivanja pravno-političkih zahteva

(manjinskih) zajednica, što se može teorijski obuhvatiti pojmom nematerijalnog kulturnog nasleđa i dalje proučavati (kako su, na primer, pokazali Dražeta, Ćuković i Milenković 2024).

Štaviše, s obzirom na to da analiza pokazuje konkurentna nastojanja bunjevačke i hrvatske nacionalne manjine da Dužijancu predstave kao izraz sopstvenog kulturnog i etnonacionalnog identiteta, može se zaključiti da ovaj običaj predstavlja primer osporavanog nasleđa, „čija je glavna karakteristika nesaglasje u razumevanju, vrednovanju, reprezentaciji i prisvajanju od strane različitih društvenih grupa“ (Božić Marojević 2025, 28–29).

Pri tome, treba imati na umu da i mi, kao stručnjaci – pored struktura na vlasti i građana, koji bi zbilja trebalo da imaju najvećeg udela u kontrolisanju tih procesa – učestvujemo u upravljanju ostacima prošlosti koje „može ili da doprinese promovisanju pomirenja ili pak da dovede do novog ometanja u etnički podeljenim društvima“ (Božić Marojević 2025, 29).³³ Upravo zbog toga, ovaj rad valja privesti kraju podsećanjem na to da Dužijanca, uprkos svojoj lokalnoj ukorenjenosti i naglašavanju etničke posebnosti u multikulturalnom lokalnom, ali i sve više globalizovanim kontekstu, suštinski prenosi jednostavnu i, kako primećuje Prelić, snažnu i univerzalnu poruku plodnosti i zahvalnosti Bogu za „hleb/kruh/kruv naš nasušni/svagdašnji“, odnosno predstavlja proslavu hrane koja omogućava život svih ljudi, bez obzira na njihovu etnonacionalnu (ili bilo kakvu drugu) pripadnost (Prelić 2008, 133).

Literatura:

- Balandije, Žorž. 1997. *Politička antropologija*. Zemun: Biblioteka XX vek; Beograd: Čigoja štampa.
- Bourdieu, Pierre. 1991. *Language and Symbolic Power*. Cambridge and Oxford: Polity Press.
- Božić Marojević, Milica. 2025. „(K)ako osporavano nasleđe postaje zajedničko: jedan mogući scenario“. *Antropologija* 25 (2): 25–39. <https://doi.org/10.21301/ant2522>.
- Černelić, Milana i Jadranka Grbić Jakopović. 2014. „Dužijanca – etnološka percepcija i interpretacija“. *Godišnjak za znanstvena istraživanja* 6: 217–227.
- Ćuković, Jelena. 2017. „(Nematerijalno) kulturno nasleđe kao instrument pomirenja i rešavanja kulturnih konflikata“. *Antropologija* 17 (3): 45–56.
- Ćuković, Jelena. 2023. *Diskursi kulturnog nasleđa u Vojvodini*. Beograd: Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet, Odeljenje za etnologiju i antropologiju; Dosijske studio.
- Ćupurdija, Branko. 1981. „Folklor i folklorizam dužijance“. *Zbornik za društvene nauke Matice srpske* 70: 127–140.

33 Čemu često stoje na putu upravo politička instrumentalizacija kulturnog nasleđa (Ćuković 2017, 45–46), ali i nepoverenje među zajednicama i nejednak pristup resursima (Božić Marojević 2025, 29).

- Ćupurdija, Branko. 1990. „Mogućnost etnoloških istraživanja Subotice i okoline“. *Etnološke sveske* 11 (1): 86–100.
- Ćupurdija, Branko. 2010. „Put ka celovitosti dužijance“. *Glasnik Etnografskog instituta SANU* 58 (2): 163–172.
- Delijež, Rober. 2012. *Istorija antropologije*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- Dražeta, Bogdan, Jelena Ćuković i Marko Milenković. 2024. „Izazovi sistema zaštite nematerijalnog kulturnog nasleđa u multietničkim državama: primer srpske zajednice u Hercegovini“. *Glasnik Etnografskog instituta SANU* 72 (2): 85–105. <https://doi.org/10.2298/GEI2402085D>.
- Dullo, Eduardo. 2025. “Democracy”. In *The Open Encyclopedia of Anthropology*, edited by Riddhi Bhandari. Online: <http://doi.org/10.29164/25democracy>
- Erdeljanović, Jovan. 1930. *O poreklu Bunjevaca*. Beograd: Srpska kraljevska akademija.
- Eriksen, Tomas Hilan. 2014. *Šta je socijalna antropologija?* Loznica: Karpos.
- Gaćanović, Ivana. 2010. „Kultura i identitet kao politički neizbežni koncepti: preludijum za prilagođavanje antropološke debate o multikulturalizmu političkoj realnosti“. *Časopis studenata filozofije* 9 (18–19): 230–250.
- Goati, Vladimir. 1993. „Konflikti (društveni)“. U *Enciklopedija političke kulture*, uredio Milan Matić, 513–519. Beograd: Savremena administracija.
- Golubović, Zagorka. 1973. *Čovek i njegov svet*. Beograd: Prosveta.
- Hobsbawm, Eric. 1983. “Introduction: Inventing Traditions”. In *The Invention of Tradition*, edited by Eric Hobsbawm and Terence Ranger, 1–14. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kajoa, Rože. 1965. *Igre i ljudi*. Beograd: Nolit.
- Kovačević, Ivan. 2001. *Semiologija mita i rituala I*. Beograd: Srpski genealoški centar.
- Kovačević, Ivan. 2014. „Dušan Bandić – kontekst, delo, značaj“. *Etnoantropološki problemi* 9 (1): 17–33.
- Ljuks, Stiven. 1986. „Politički ritual i društvena integracija“. *Kultura* 73–75: 140–161.
- Milić, Vojin. 1965. *Sociološki metod*. Beograd: Nolit.
- Popov, Čedomir. 2008. „Mali narodi u procesu globalizacije – primer bačkih Bunjevaca“. U *Etnolingvistička i istorijska istraživanja o Bunjevcima*, uredili Mato Pižurica i Suzana Kujundžić-Ostojić, 11–18. Novi Sad: Matica srpska; NIU „Bunjevački informativni centar.“
- Prelić, Mladena. 2007. „Pitanje posebnog bunjevačkog identiteta u svetlu savremenih teorija o etnicitetu“. U *Zbornik radova sa simpozijuma ‘O Bunjevcima’*, uredili Dušan Čamprag i Suzana Kujundžić-Ostojić, 187–201. Novi Sad: Nacionalni savet bunjevačke nacionalne manjine; SANU, Ogranak u Novom Sadu.
- Prelić, Mladena. 2008. „Identitet i praznik: Dužijanca Bunjevaca u Bačkoj“. U *Etnolingvistička i istorijska istraživanja o Bunjevcima*, uredili Mato Pižurica i Suzana Kujundžić-Ostojić, 125–136. Novi Sad: Matica srpska; NIU „Bunjevački informativni centar.“
- Rác, Krisztina. 2014. “Vernacular Multiculturalism: Hungarian Youth in Vojvodina”. In *What Do Ideas Do?*, edited by A. Lisiak and N. Smolenski. Vienna: IMW Junior Visiting Fellows’ Conferences, vol. 33.
- Raduški, Nada M. 2023. „Bunjevci u Srbiji – Hrvati, Srbi ili posebna nacionalna zajednica?“. *Politička revija* 75 (1): 45–68. <https://doi.org/10.5937/polrev75-43190>.

- Ristivojević, Marija. 2014. „Muzika kao nematerijalno kulturno nasleđe“. *Antropologija* 14 (3): 135–142.
- Škrbić Alempijević, Nevena i Tihana Rubić. 2014. „Subotička dužijanca: tvorba tradicije, izvedba sjećanja“. U *Tradicijska baština i etnokulturni identitet podunavskih Hrvata Bunjevaca*, uredila Milana Černelić, 275–293. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu; FF-press; Subotica: Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata.
- Vugdeliya, Kristina i Mihovil Gotal. 2014. „Dužijanca kao simbol suvremenog identiteta Hrvata Bunjevaca“. U *Tradicijska baština i etnokulturni identitet podunavskih Hrvata Bunjevaca*, uredila Milana Černelić, 295–311. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu; FF-press; Subotica: Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata.

Pisani izvori:

- Kokić, Aleksa. 1962. *Srebrno klasje*. Subotica : Školski drugovi Alekse Kokić (Subotica: Panonija).
- Nacionalni savet bunjevačke nacionalne manjine. 2024. *Strateški plan rada Nacionalnog saveta bunjevačke nacionalne manjine za period 2024–2029. godine*.
- Revija Dužijanca*. Godina X. April 2025. Br. 14. Subotica: Udruga bunjevačkih Hrvata „Dužijanca“ za kulturu življenja.

Internet izvori:

- Anišić, Andrija, Davod Bašić Palković, V. Kujundžić, M. Matković, M. Piuković, Lucia Tošaki i Željka Zelić. 2011. „100 godina Dužijance – Dužijanca nije samo običaj, ona je kao rijeka koja teče...“. Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata. Objavljeno 24. 8. 2011. <https://www.zkvh.org.rs/aktualnosti-post/default/100-godina-duijance--duijanca-nije-samo-obiaj-ona-je-kao-rijeka-koja-tee>
- Bunjevački Media Centar. 2018. „Dan Dužijance 2018. – Bandašicino kolo“. YouTube. Objavljeno 18. 8. 2018. <https://www.youtube.com/watch?v=Kfm1ZEAMgzY>
- Bunjevci Net. 2024. „20. sidnica Nacionalnog savita bunjevačke nacionalne manjine“. YouTube. Objavljeno: 30. 4. 2024. <https://www.youtube.com/watch?v=ZdwsGO-jo4VI>
- Centar za kulturu Bunjevaca. 2024a. „Dan Dužijance 2024. - 1. deo“. YouTube. Objavljeno: 19. 8. 2024. <https://www.youtube.com/watch?v=PpkaGzngBhY>
- Centar za kulturu Bunjevaca. 2024b. „Dan Dužijance 2024. - 2. deo“. YouTube. Objavljeno: 21. 8. 2024. https://www.youtube.com/watch?v=s9zS_2qUFhc
- Centar za kulturu Bunjevaca. n. d. „O nama“. Pristupljeno 4. 4. 2026. <https://centar.ckb.rs/o-nama>
- Evropska unija. n.d. „Hrvatska – Profil zemlje EU-a“. Pristupljeno 8. 8. 2025. https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/eu-countries/croatia_hr
- GradSubotica.co.rs. n.d. „Dužijanca 2024“. Pristupljeno 17. 7. 2025. <https://gradsubotica.co.rs/desavanje/duzijanca-2024/>

- Hrvatska matica iseljenika. 2024. „Deset godina rada i postojanja Udruge bunjevačkih Hrvata ‘Dužijanca’“. Objavljeno 14. 6. 2024. <https://matis.hr/novosti/deset-godina-postojanja-i-rada-udruga-bunjevackih-hrvata-duzijanca/>
- Hrvatsko nacionalno vijeće u Republici Srbiji. 2024. „Proslavljena Dužijanca 2024“. Objavljeno 11. 8. 2024. <https://hmv.org.rs/vijest/proslavljena-duzijanca-2024/1318/>
- Isakov, A. 2014. „Nova sporenja oko Dužijance“. *Politika* 14. januar 2014. <https://www.politika.rs/scc/clanak/281417/nova-sporenja-okoduzijance>
- Jakovljević, Natalija. 2021. „Subotica prva u Srbiji uvela bunjevački jezik u službenu upotrebu“. *Radio Slobodna Evropa* 6. maj 2021. <https://www.slobodnaevropa.org/a/srbija-subotica-bunjevci-jezik-pismo-i-hrvati/31241101.html>
- Novinarnica. n. d. „Nove Subotičke novine. Arhiva. Br. 384 (16. 8. 2024.) i br. 385 (23. 8. 2024.)“. Pristupljeno: 8. 8. 2025. https://www.novinarnica.net/novine/nove_suboticke_novine/arhiva?page=5&per-page=12
- Poljski nacionalni savet – NSPNM. 2024. „Manifestacija u organizaciji Bunjevačkog nacionalnog saveta“. Objavljeno 16. 8. 2025. <https://www.poljaci.org.rs/vesti-i-dogadaji/manifestacija-u-organizaciji-bunjevackog-nacionalnog-saveta/>
- Radio Slobodna Evropa. 2021. „Hrvatska prosvjeduje zbog bunjevačkog jezika u Subotici“. *Radio Slobodna Evropa* 4. mart 2021. <https://www.slobodnaevropa.org/a/31133986.html>
- RTV Yu Eco. 2014. „Juče održana ‘Dužijanca 2014’“. Objavljeno 11. 8. 2014. https://www.youtube.com/watch?v=_AJbdfvEu0
- RTV. 2024. „Subotička Dužijanca označila kraj žetve“. Objavljeno 11. 8. 2024. https://rtv.rs/sr_lat/vojvodina/backa/duzijanca-u-subotici_1560990.html
- Sarić, Zvonko. 2008. „Susretanje kultura“. *Hrvatska riječ* 12. septembar 2008. <https://www.hrvatskarijec.rs/vijest/A17775/Susretanja-kultura/>
- Stantić, Bela. 2018. „‘Dužijanca’ 1968. – Svečana povorka“. *Hrvatska riječ*. 10. septembar 2018. <https://www.zkvh.org.rs/aktualnosti-post/vijesti/duzijanca-1968-svecana-povorka>
- Stantić, Nikola. 2024. „Obiluzen nacionalni praznik Bunjevaca Dan Dužijance“. *Subotica.info* 16. avgust 2024. <https://www.subotica.info/2024/08/16/obiluzen-nacionalni-praznik-bunjevaca-dan-duzijance>
- Subotica.com*. 2013. „Dužijanca 2013“. *Subotica.com* 26. jun 2013. <https://www.subotica.com/vesti/duzijanca-2013-id15967.html>
- Subotica.com*. 2023a. „Bunjevački kulturni centar u utorak obeležava ‘Dan Dužijance’“. *Subotica.com* 11. avgust 2023. <https://www.subotica.com/vesti/bunjevacki-kulturni-centar-u-utorak-obelezava-dan-duzijance-id47311.html>
- Subotica.com*. 2023b. „Na centralnoj svečanosti 113. ‘Dužijance’ bandašica Dunja Šimić predala hleb od ovogišnjeg žita gradonačelniku Bakiću“. *Subotica.com* 14. avgust 2023. <https://www.subotica.com/fotografije/subotica-duzijanca-2023-centralna-svecanost-id78772.html>
- Subotica.com*. 2024a. „Bunjevci obelježili Dan Dužijance“. *Subotica.com* 16. avgust 2024. <https://www.subotica.com/vesti/bunjevci-obelezili-dan-duzijance-id49887.html>
- Subotica.com*. 2024b. „Centralna proslava 114. Dužijance u nedelju na Gradskom trgu“. *Subotica.com* 6. avgust 2024. <https://www.subotica.com/vesti/centralna-proslava-114-duzijance-u-nedelju-na-gradskom-trgu-id49835.html>

- Subotica.com*. 2024c. „Proslava 114. ‘Dužijance’ – predat hleb od novog žita, večeras Bandašicino kolo“. *Subotica.com* 11. avgust 2024. <https://www.subotica.com/vesti/proslava-114-duzijance-predat-hleb-od-novog-zita-veceras-bandasicino-kolo-id49858.html>
- Subotica.com*. 2025. „Subotica kao primer multietničkog sklada – multikulturalnost je snaga Srbije“. *Subotica.com* 6. avgust 2025. <https://www.subotica.com/vesti/subotica-kao-primer-multietnickog-sklada-multikulturalnost-je-snaga-srbije-id52266.html>
- Subotica.com*. n.d. „Dužijanica 2014“. Pristupljeno 29. 7. 2025. <https://www.subotica.com/tag/duzijanca-2014>
- Subotica.info*. 2014. „Program Dana Dužijance“. Pristupljeno 16. 7. 2014. <https://www.subotica.info/2014/07/16/program-dana-duzijance>
- Subotica.info*. n.d. „Dužijanica 2014“. Pristupljeno 29. 7. 2025. <https://www.subotica.info/kolekcija/duzijanca-2014>
- Subotičke TV. 2024. „Dan Dužijance 2024“. YouTube. Objavljeno 16. 8. 2024. <https://www.youtube.com/watch?v=02MecXRTgKs>
- Turistička organizacija Vojvodine. n.d. „Dužijanica – Subotica“. Pristupljeno 4. 8. 2025. <https://vojvodina.travel/105-duzijanca-subotica/>
- Ž. V. 2024. „Dužijanica 2024“. *Hrvatska riječ* 23. avgust 2024. <https://www.zkvh.org.rs/aktualnosti-post/vijesti/duzijanca-2024>
- Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata. 2014. „UBH Dužijanica – Subotica“. Objavljeno 14. 8. 2014. <https://www.zkvh.org.rs/udruge/backa/udruga-bunjevskih-hrvata-duzijanca-subotica>
- Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata. 2024. „Skupština UBH Dužijanica prigodom obilježavanja 10 godina postojanja“. Objavljeno 3. 5. 2024. <https://www.zkvh.org.rs/aktualnosti-post/vijesti/skupstina-ubh-duzijanca-prigodom-obiljezavanja-10-godina-postojanja>
- Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata. n.d.a. „Najave i kalendar. 2024“. Pristupljeno 29. 7. 2025. <https://www.zkvh.org.rs/najave-i-kalendar/2024/7>
- Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata. n.d.b. „O zavodu“. Pristupljeno 2. 4. 2026. <https://www.zkvh.org.rs/o-zavodu>
- Zelić, Naco. 2009. „Dužijanica“. *Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata*. Objavljeno 2. 4. 2009. <https://www.zkvh.org.rs/manifestacije/folklorne-manifestacije/duzijanca>

Nikola Milić

When the “Vast Plain” Ceases to be “Calm”: Functional Analysis of Dužijanica Based on Ritual Patterns from 2014 and 2024

Abstract: Dužijanica is a harvest-day celebration practiced by the Bunjevci and Croat populations in Subotica and Sombor, which has evolved into a multifaceted event with both secular and religious dimensions, encompassing public, rural, urban, and club-based aspects. Since 2006, it has been held in Subotica in two institutionally distinct forms: one organized by Croatian institutions and the other as the Day of Dužijanica, a national holiday of the Bunjevci. This dual structure places Dužijanica at the intersection of complex identity politics. The study employs a functional analysis comprising three phases: description, formal analysis, and functional analysis, supplemented by a discourse analysis of online sources. Examining patterns from 2014 and 2024, the paper highlights its multiple significances. Manifest functions include entertainment and the promotion of heritage, multiculturalism, and tourism, while latent functions point to community consolidation, the legitimization of cultural capital, the naturalization of ethnic identities, and the reproduction of intragroup divisions.

Keywords: Dužijanica, Subotica, identity politics, functional analysis, multiculturalism.

Primljeno/Received: 12. 2. 2026.

Prihvaćeno/Accepted for publication: 1. 5. 2026.